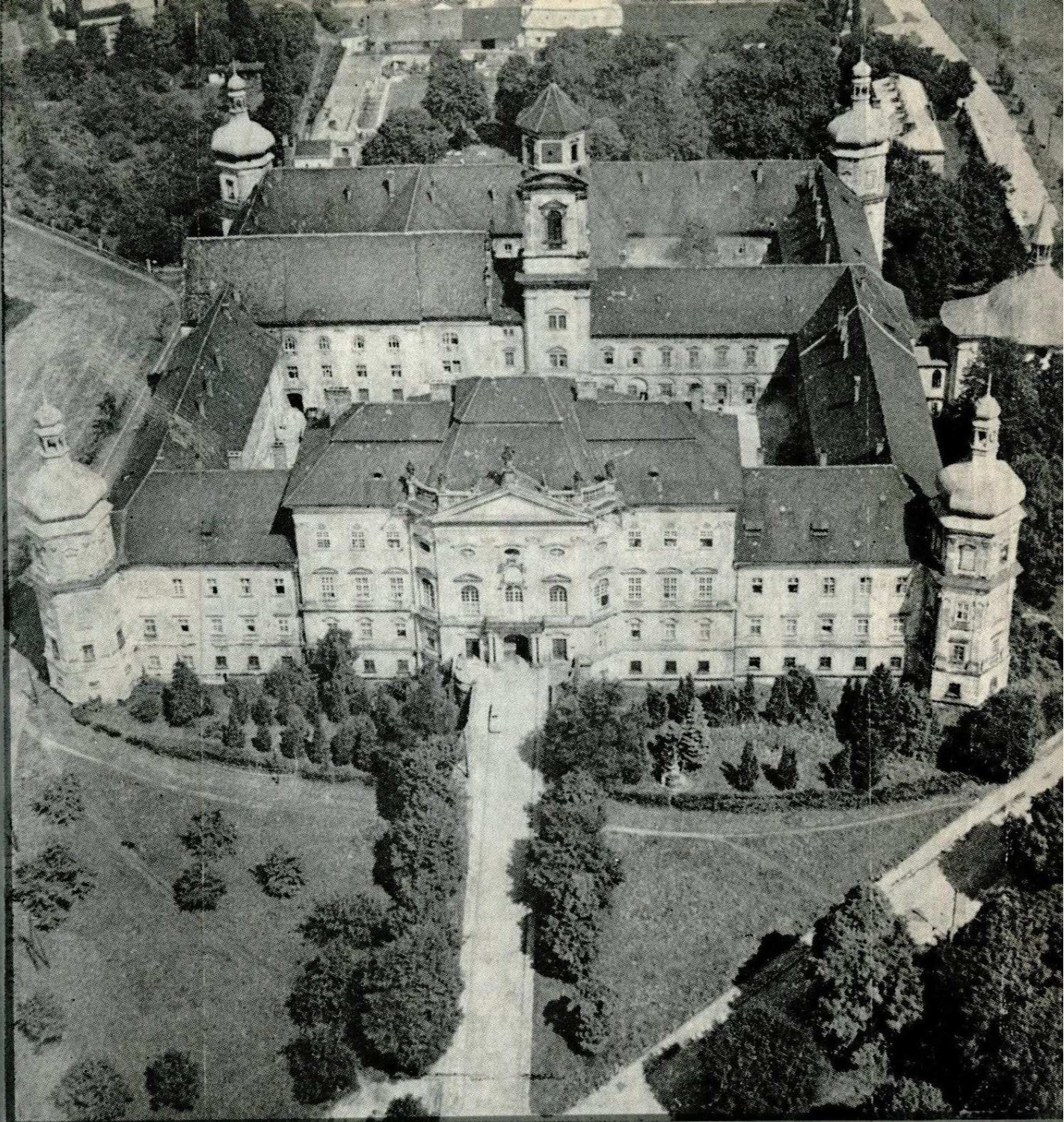

1978

Číslo 196

zprávy

VLASTIVĚDNÉHO
ÚSTAVU
V OLOMOUCI

Anno dñi lxxvi

Anno dñi lxxvii. S^{an}c^ti patris otto dux moraviae cū coniuge gratta.
nomie stemia hoc mēpore c^hristi monasteriū ppe urbē olomuc.
S^{an}c^ti Aephami in honore p^{er}icne r^{er}tributionis munere c^omp^{er}ib; mundi
dō adseruendū. auro r^{er}gento. r^{er} om̄ib; or^{er} n^{er}mitis benedictiū.

Anno dñi lxxviii. iii. id^{us} febr^{uar}i. b^{er}lōsa hui^{us} oratoru d^{ed}icato scilicet. S^{an}c^ti
Aephami p^{ro}uoc^{er}is abudillimo. iii. Olomucensis eccl^{es}e c^onoie i^oh^{an}ne facta
ē. p^{re}sente serenissimo p^{ri}ncipe. d^{ed}icatione. eidē oratoru c^hristofore. r^{er}uige
sua. f^{er}ufema r^{er}aluf. l^obs. abbas h^{ic} ordinat^{us} ē.

V roce 1978 vzpomínáme řady významných výročí, která jsou těsně spjata s dějinami naší země a jejího lidu. K nim náleží i devítisté výročí vzniku první listiny českého vydavatele, udělené olomouckým knížetem Otou Sličným a jeho manželkou Ofkou nově založenému klášteru Hradisku, v jehož zdech vzniklo i první moravské historické dílo. Tematika tohoto čísla Zpráv Vlastivědného ústavu — Krajského vlastivědného muzea v Olomouci je zaměřena k této ojedinělé příležitosti i širším dějinným souvislostem významné enklávy historického jádra Olomouce.

Redakce Zpráv VÚO

Zdenka Klimešová

OBNOVA INTERIÉRŮ KLÁŠTERNÍHO HRADISKA

Klášterní Hradisko u Olomouce se řadí k našim nejhodnotnějším barokním architektuřám. Na realizaci objektu se podíleli nejvýznamnější umělci domácí i cizí, pracující na Moravě koncem 17., a především v první polovině 18. století. Budeme-li věnovat pozornost interiérům objektu, je nutné jmenovat z dlouhé řady malířů, sochařů, štukatérů a uměleckých řemeslníků alespoň některé umělce, kteří se účastnili na výzdobě interiérů Klášterního Hradiska, například B. Fontanu, J. Winterhaltera, J. A. Heinze, D. Grana, J. K. Handkeho, P. Trogera, I. Montiho, M. Unterbergera.

Když byl premonstrátský klášter v 80. letech 18. století zrušen, dostal objekt nové využití. Byl zde zřízen generální seminář, od počátku 19. století do současnosti pak slouží objekt účelům vojenské nemocnice. Novému využití odpovídala průběžně realizovaná úprava interiérů související s provozem objektu, která sledovala hledisko funkční a někdejší vzhled klášterních místností s jejich bohatou štukovou výzdobou a nástěnnými malbami nerespektovala. Samotný objekt bývalého kláštera nebyl udržován ani po stavební stránce. Během 150 let po zrušení kláštera se dostal objekt do takového stavu, že se začalo uvažovat o jeho generální opravě. Ještě v padesátých letech byl stanoven program generální opravy Klášterního Hradiska. Problémem při stanovování podmínek oprav objektu bylo a do současné doby zůstává využití objektu, vzhledem k tomu, že požadavky provozu vojenské nemocnice nejsou často

v souladu s představami památkářů o úpravě interiérů a exteriérů tak hodnotného objektu jako je Klášterní Hradisko.

V rámci generální opravy objektu, rozdělené do několika etap, bylo provedeno mimo jiné zaměření objektu, byl proveden průzkum vnějších omítek, dále pak zadal správce a majitel objektu stavebně historický průzkum. Začaly se realizovat i restaurátorské práce.

Restaurátorské práce probíhaly prozatím ve třech částech objektu — v prostorách Andělských schodů, v bývalé prelatuře, resp. v slavnostním sále prelatury a vestibulu a v prostorách někdejší klášterní knihovny.

Ještě v padesátých letech byl restaurován štukový portál a nástropní malba v tzv. dvoraně a štuková výzdoba nástropní a nástěnná na Andělském schodišti v západním křídle objektu. Všechny tyto štukatérské práce a práce malířské prováděl restaurátor R. Polák.

V šedesátých letech se přistoupilo k restaurátorským pracím ve východní části budovy — v interiéru klášterní knihovny, kde byly restaurátorské práce prováděny do roku 1969. V sále knihovny byly restaurovány jak štukové prvky výzdoby, tak nástěnné malby. Na restaurátorských pracích v interiéru knihovny se podílel tým restaurátorů. Bohatou štukovou výzdobu dekorativní a figurální uváděli do původního stavu restaurátoři R. Doležal, K. Lenhart a A. Rozehnal. Štukové prvky výzdoby byly poškozeny zatékáním a trhlinami, které se objevily v důsledku statických poruch v objektu. Štuky byly poznamenány také neodborným zásahem předcházejících oprav v druhé polovině minulého století, kdy byly některé chybějící části štukového dekoru nahrazeny jen iluzivní malbou nebo úplně vynechány. Provedená štukatérská práce však prozrazuje barokního mistra vysokých kvalit, jako autor této štukové výzdoby knihovny je označován B. Fontana (např. A. Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung IV*, Wien 1904, 1083-1086). Vedle dekorativních pásů, vegetabilního dekoru v okeních výklencích, girland a medailónů, zahrnuje štuková výzdoba knihovny i figurální kompozice od postav andílků v nízkém reliéfu až po plastiky vyvedené do prostoru. Štuková výzdoba byla původně doplněna zlacením. Sondami bylo ověřeno, že se zlacení na štuce nacházelo poměrně ve velkém rozsahu. Některé části štuky byly dozlacovány i v pozdější době. Také zlacení štukové výzdoby bylo restaurováno, nebylo však obnoveno v původním rozsahu. Pozlačovačské práce prováděla restaurátorka D. Tichá.

Po opravě štukových částí výzdoby interiéru knihovny se přistoupilo k restaurování nástěnných maleb a polychromie na štukových detailech. 24 oválných medailónů v okenních výklencích bylo pokryto silnou vrstvou líček, které byly v rámci restaurování odstraněny a byla obnovena původní malířská výzdoba medailónů. Byly rovněž obnoveny nástropní malby, zčásti přetřené modrým

Klášter Hradisko, reliéfní medailón v okenní špaletě slavnostního sálu.

Snímek z archívu OSSPPOP Olomouc.

nátěrem, zčásti zpráškovatělé a překryté velkým nánosem nečistoty a sazí. Za autory odkrytých a obnovených maleb jsou označováni I. Monti a D. Straus (A. Prokop). Restaurátorské práce na nástropních a nástěnných malbách, stejně jako na polychromii štuků, prováděli restaurátoři K. Benedík, R. Polák, R. Růžička, V. Terš. Do restaurovaného prostoru knihovny byla umístěna knihovna vojenské nemocnice.

Po úspěšné obnově interiéru klášterní knihovny přistoupil správce budovy (Krajská vojenská ubytovací a stavební správa) k obnově slavnostního sálu (někdejší kaple) v prelatuře. Restaurátory zde čekaly daleko větší úkoly než při obnově interiéru knihovny. Klenba sálu je vybavena velmi rozsáhlou freskou Paula Trogera s výjevy z Nového zákona a znázorněním Kristova kázání na hoře, kterou doplňuje velkorysá iluzivní malba architektury, bohatě dekorativně členěné, s medailóny a zrcadly s malbami v drobnějším měřítku. Za autora malby architektury je považován malíř Antonio Tassi. Stěny sálu jsou až po vyloženu římsu řešeny v umělém mramoru a členěny pilastrovým řádem s naznačenými sloupy a pilíři s kanelurou a bohatými zlacenými hlavicemi. Stěny sálu včetně okenních výklenků nesou bohatou štukovou a reliéfní výzdobu. Při severní stěně sálu jsou umístěny krby, rovněž v umělém mramoru, s plastickými figurálními kompozicemi.

Vzhledem k bohaté výzdobě sálu zde byly restaurátorské práce rozděleny do několika etap. V první fázi bylo započato s restaurováním malířské výzdoby sálu. Těmito pracemi byli pověřeni restaurátoři K. Benedík a R. Polák, kteří s ohledem na rozsah maleb a některé technologické problémy, které se vyskytly během restaurování, malby obnovovali po dobu dvou let (1972—1974). Současně s malířskými pracemi probíhaly restaurátorské práce sochařské. Restaurátoři J. Neckař a J. Uhlíř uváděli do původního stavu některé plastiky z figurálních kompozic, které jsou umístěny v nikách nad krby, a figurální výzdobu krbů.

Zlacení plastik andílků a dekorativní výzdoby krbů prováděl restaurátor K. Kotrba. Vedle restaurování malířské výzdoby, dekorativní a figurální výzdoby štukové byly obnoveny v slavnostním sále prelatury i umělé mramory, které v letech 1973—1974 čistili a doplňovali restaurátoři J. Silný a J. Selucký. V rámci úpravy a obnovy interiéru sálu bylo zřízeno nové slavnostní osvětlení s novými do historického prostoru navrženými svítidly, která byla vyrobena v Kamenickém Šenově. Dokončením restaurátorských prací v sále prelatury byly prozatím restaurátorské práce v interiérech Klášterního Hradiska přerušeny vzhledem k tomu, že uživatel a správce objektu musí v současné době zajistit dvě náročné akce týkající se stavební stránky objektu a jejího exteriéru — statické zabezpečení objektu a obnovu fasád Klášterního Hradiska.

Statické poruchy objektu, které se projevovaly již v padesátých letech, došly do takové podoby, že je dnes nutné zajistit okamžitou nápravu. Jedná se především o severní a západní křídlo objektu a severozápadní věž. Protože se v této části objektu nacházejí štukové stropy, kterých se dotknou práce na statickém zabezpečení uvedené části budovy; byly provedeny na stropě v patře severozápadní věže sondy vnitřních omítek (strop nejvíce ohrožený statickými pracemi). Sondami byla prokázána polychromie štukových prvků výzdoby, dnes přetřené silnou vrstvou líček, zbytky zlacení a stopy nástrojných malby ve středovém štukovém zrcadle. V návaznosti na nově objevené skutečnosti bude proveden na tomto stropě restaurátorský průzkum a na jeho základě bude rozhodnuto, zda to bude severozápadní věž, kde bude nutné pokračovat v restaurátorských pracích.

Dalším problémem, se kterým se musí majitel objektu vypořádat, je obnova fasád, jejíž projektová příprava se zpracovává již několik let. Bohatě členěné a zdobené fasády Klášterního Hradiska jsou dnes ve velmi špatném stavu a štukatéři zde budou mít mnoho práce, pokud budou chtít dát fasádám jejich původní podobu. Rekonstrukce fasád bude prováděna na základě pořízené fotografické dokumentace, zaměření štukových detailů fasád a na základě výsledků průzkumu fasád, který v roce 1968 zpracovali pracovníci Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze dr. Pechová, dr. Losos, akad. arch. Hor a dr. Štrejn. Průzkum fasád vychází jak z šetření v terénu, tak z pramenných zejména ikonografických materiálů.

Součástí bývalého premonstrátského kláštera je také kostel sv. Štěpána, dnes farní kostel, původně tzv. prelátská kaple. Kostel není ve správě Krajské vojenské ubytovací a stavební správy, přesto se však v rámci obnov fasád Klášterního Hradiska počítá i s obnovou fasád kostela. Farní úřad, který objekt spravuje, plánuje v nejbližší době rovněž obnovu interiéru kostela.

Závěrem je nutné konstatovat, že majitel Klášterního Hradiska věnoval během posledních let velké prostředky na obnovu a záchranu části hodnotných interiérů objektu. Zároveň si však uvědomujeme, že reprezentační a velkorysé řešení této architektonicky a umělecko-historicky hodnotné budovy vyžaduje takové využití, které by umožnilo uvést objekt do původního stavu v celém rozsahu a které by zároveň umožnilo prezentovat veškeré umělecké hodnoty, které objekt skrývá, široké veřejnosti.

PŘEHLED LITERATURY O KLÁŠTERU HRADISKU

V letech 1977—1978 minulo devítisté výročí Kláštera Hradiska (=KH) u Olomouce, aniž se tento tolik historicky a umělecky významný objekt dočkal novodobé hodnotící monografie. Za tohoto stavu je možno pouze odkázat na desítky větších či menších prací, které se alespoň dílčím způsobem, z různých pohledů a také odlišnými metodami, snaží objasnit látku přitažlivou stejně pro historika jako pro čtenáře. Často jsou to práce značně nedostupné svým jedinečným výskytem v archívech a knihovnách nebo rozptýlené v časopisech a sbornících. Následující přehled historické produkce o KH je prací příležitostnou, pro niž byla vymezena poměrně krátká doba i skrovné publikační možnosti. Přesto bylo k ní přikročeno s předpokladem, že jde o pouhý úsek heuristické části příprav k monografickému zpracování jednoho z nejpamátnejších míst Moravy. Snažili jsme se soustředit všechny dostupné tituly bez ohledu na jejich různost — od kompilačních barokních zpracování a krátkých sdělení až po novodobé vědecké edice. Podle kritérií, vytvořených badatelskými zájmy celých generací, byl pak materiál uspořádán do tematických skupin, které pro úsporu místa uvádíme v souhrnu na konci pojednání.

Základní přehled o současném archívním fondu, nazvaném Premonstráti Klášterní Hradisko, uloženém ve Státním oblastním archívu v Brně, podává knižní průvodce:¹ z časového rozsahu 1078—1784 je to nyní 173 pergamenů a 61 kartónů aktového materiálu. Na bohatství fondu ukazuje např. signatura T, kde jsou diáře z let 1693—1783, Siebenaicherova kronika atd. Starší schéma vypracoval premonstrátský archivář Eustach Gabriel r. 1741, po zrušení kanonie uspořádal materiál Jan Petr Cerroni podle vlastního schématu. Fond bude zpřístupněn připravovaným katalogem Mojžíra Švábenského. Písemné materiály týkající se Hradiska — často se jedná o písemnosti pocházející přímo odtud — jsou dále rozptýleny ve sbírkách Bočkově (326 čísel z let 1078—1778) a Cerroniho, kterou po částečné edici Dudíkově² dokonalým katalogem zpřístupnil Mojžíra Švábenský.³ Archívem hradištské kanonie se mimoto zabývali krátce J. P. Cerroni⁴ a v rukopisné disertaci Irena Hrabětová-Bubová.⁵ Není možné na tomto místě se zabývat dalšími fondy Státního oblastního archívu v Brně, kde jsou rozmístěny materiály k dějinám KH.

Nejstarší hradištskou *listinou* a současně nejstarší písemností českého vydavatele tohoto druhu je tzv. zakládací listina, vydaná olomouckým knížetem Otou a jeho manželkou Ofkou 3. února 1078, těsně po ní následuje o dva dny mladší listina Vratislavova. Text Otovy listiny se dochoval jen v pozdějších opisech ve dvou variantách, z nichž druhá je rozšířena o tzv. nákelský odstavec. Za této situace vznikla o listině dosti rozsáhlá literatura. Její text znali pochopitelně

všichni domácí analisté. Kratší verzi publikuje Bonaventura Piter,⁶ který sice říká, že „diploma foundationis, quod Otto conficiendum fecit, habemus ex archivo ecclesiae Gradicensis“, ale byl to nikoli originál, když Consignatio privilegiorum z roku 1772 ji nezná (privilegium fundationale, quod tantum habentur in transumpto authentico Przemislai Ottocari quinti Boemorum regis). To ovšem platí také o edici Gelasia Dobnera.⁷ Podle Friebeckova opisu z hradištského kodexu 13. století otiskl kratší verzi v prvním dílu moravského kodexu Antonín Boček roku 1836,⁸ regist najdeme u Erbena,⁹ ale žádná z těchto edic neověřuje pravost listiny. Komentovaný rozšířený text ve Friedrichově kodexu,¹⁰ který vedle dosavadních edic měl k dispozici čtyři pozdní opisy, je uznáván editorem za pravý s pozdější vsuvkou nákelského odstavce z falza písemnosti knížete Václava z roku 1126 (CDB I, str. 110–111, č. 110) a srovnává pasáž z hradištsko-opatovických análů, která je návazná na text Otovy listiny. Delší forma listiny byla otištěna také v Pražákově¹¹ českém překladu. Moravský historiograf Beda Dudík¹² nepochybuje o pravosti obsahu této písemnosti. Rovněž Josef Teige,¹³ který si vzal za úkol přezkoušet pravost všech hradištských listin do roku 1300 — tedy období pokrytého podezřelými svazky Bočkova kodexu, došel k závěru na základě Vladislavovy listiny z roku 1160 (CDB I, str. 195, č. 208), v níž se opírá o text týkající se Úsobrna „sub omni tributo et consuetudine, sicut ante solvebat domine sue“, že zakládací listina byla v té době k dispozici a nepochybuje o její pravosti. O Vratislavově listině rovněž z roku 1078 je přesvědčen na základě Ferdinandovy konfirmace z r. 1527, že toho roku byl originál v domácím archívu. Proti pravosti zakládací listiny vystoupil Viktor Pinkava¹⁴ v článku o podvržených hradištských listinách, což dále zdůvodnil¹⁵ málo přesvědčivě tvrzením, že největší slabinou textu je darování zmíněného dvora Úsobrno (Pretera data est curia, que vocatur Uzobren, CDB I, str. 83. č. 79), protože klášter by ve svých počátcích nezvládl tak rozsáhlý majetek, a hora, na níž stál dvůr Úsobrno, má dosud jméno Durana podle manželky Oty III., kdežto text listiny prý předstírá, jakoby šlo o dar Ofky. Pinkavovy názory ovšem odmítl Václav Novotný.¹⁶ Po badatelsky vcelku neplodném rozboru Maxe Heina¹⁷ nastává éra dalších pochyb a vážných obhajob. Václav Hrubý¹⁸ přišel s novými postřehy k vyřešení otázky nákelské vložky porovnáním listin Vladislavovy 1160, Otovy 1078 a Václavovy 1126. Ukázal, že znění 1160 je věcně nejužší a formálně samostatné (ve výčtu vesnic chybí 4), ze zbylých dvou je původnější znění 1078 — zde u některých vsí (4) po jednom popluží, kdežto 1126 je uvedeno u všech 4 míst po osmi poplužích. Skeptické stanovisko zaujal k Otově listině Zdeněk Fiala:¹⁹ Otova listina není zachována v původní formě a chybí ji koroborace, takže nelze rozhodnout, zda byla skutečnou listinou. Žádal její opětné důkladné zkoumání.²⁰ Kladný postoj k pravosti obou nejstarších hradištských listin zaujali Jindřich Šebánek a Sáša Dušková.²¹ V recenzi sborníku brněnské univerzity, v němž byla otištěna zmíněná studie Z. Fialy, staví se Prokop Zaoral²² proti uváděným pochybnostem a poukazuje na souvislost příbuzenského vztahu Eufemie k uherskému králi Gejzovi a existenci dvou pravých listin pro benediktiny: Ondřejovy z roku 1055 pro opatství Tihanya a Gejzovy z r. 1075 pro opatství sv. Benedikta nad Hronem a na dosud neznámý notářský instrument z r. 1640, který obsahuje text Otovy listiny bez nákelské vložky. Zaoral²³ podal dále úspěšný výklad názvů sádek na ryby (vivaria piscinum) Wydoma a Tekaletz, které uvádí Otova listina, a který později modifikoval v dalším diskusním příspěvku. V tomto příspěvku²⁴ znova a podrobněji upozorňuje na pramen základní důležitosti, notářský instrument kratší formy Otovy listiny, sepsaný olomouckým notářem Jiřím Topolan-

---

Ota, kníže olomoucký a jeho manželka Eufemie zakládají u Olomouce klášter sv. Štěpána, který hmotně zajišťují, 3. února 1078. — Vratislav II., kníže český, potvrzuje založení kláštera sv. Štěpána, 5. února 1078. Faksimile Bočkovy edice, CDM I, 162–165 (viz str. 8–9).

dedit in mandatis, ut quia multitudo est in causa, propter quam detraherendum est severitati, talibus misericorditer consulamus. Inde est, quod mandamus vobis, qui subditos habetis, ut quemcumque inueneritis cautilitatem conscientiam, eo quod tali vitio laborauerit, et concubinas a se non remouerit, eum ad nostram presentiam transmittatis, ne indigne accedens ad altare Dei iudicium sibi manducet et bibat. Indicum enim, sicut nobis iniunctum est, cum tali auctoritate apostolica dispensare.

Cóncilia Germ. III. pag. 175.

CLXXXII.

Otto, dux Olomucensis, et Euphemia conjux eius fundant et largissime dotant monasterium Gradicense s. Stephani juxta Olomucium, ordinis s. Benedicti. DL. III. Nonas Februarii, 1078.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis. *Otto Dei gratia id, quod est. Prudentia antiquorum sapientum et consuetudo obtinuit, ut si quisquam cuiuslibet persone in propria patria quid stabilire uelit quidue stabile fore decreuerit, id sub principum et episcoporum atque abbatum omniumque comitum ceterorumque testimonio debeat memorie commendare, et sub huiusmodi cyrographo. Quam consuetudinem rationabilem considerans ego dux Otto hoc scriptum fieri postulauit ad recordationem et confirmationem presentis temporis et futuri. Omnibus ergo christianis presentibus, absentibus et futuris notum esse desidero, quod ego pro eterne retributionis munere cum mea mihi grata coniuge, *Euffemia* nomine, monasterium *Domino* cooperante construxi in honore saluatoris domini nostri Jesu Christi, et sancti protomartyris *Stephani*, situm prope urbem *Olomucensem*, secundum prefatam consuetudinem, idque utrique dotauius iuxta nostrum posse, ego ex mea possessione, ipsa vero ex propria dote agris, pascuis, pratis, siluis, aratoribus, uinitoribus, bubus, ouibus, porcis, iumentis, et ceteris subsequentiis necessariis. Hec sunt autem nomina uillarum, quas dediturus sancto *Stephano* in obsequium ibi Deo seruicium fratrum. Prima*

que cognominatur *Kisselouici*, secunda *Rochicium*, tertia *Haychin*, quarta *Lyczd Lasene*, que terminatur riuiulo *Lodynicha*. Preterea data est curia que nominatur *Fzobren*, cum sibi adiacentibus uillis sub omni tributo et consuetudine sicut antea soluebat sue domine. Data est silua que vocatur *Lubozka*. Datus est etiam in *Olzaua* sextus denarius, et de ponte *Bractzlaue* ciuitatis sextus denarius. De uia uero que ducit ad *Poloniam* iuxta ciuitatem *Gradeck* sextus denarius, et de moneta decimus denarius. Data sunt et duo uinaria piscium, nomen unius *Wydoma* et nomen alterius *Tekalech*. De familia uero *Suda* cum filio, *Tessata* cum filio, *Milei* cum filiis, *Krisan* cum filio, *Busen* cum tribus filiis, *Miros* cum fratre *Ostoi*. Duo molentes, duo pistores, duo coci, duo stubarum calefactores, duo fabri, duo sutores, duo scutellarum et cisonum artifices, duo figuli, duo apiarii. Et hoc sciendum est quod ex hiis, quos enumerauimus, alii serui, alii sunt precio introducendi, Quatuor piscatores, septem aratra cum aratoribus, hii omnino introducendi sunt precio, et pro capite singulorum dandum est precium trecentorum denariorum ea conditione, ut si aliquando uelit aliquis eorum de seruitute exire reddat precium, quod datum est pro se, et alius ex eo precio introducatur eodem ordine. Dote sunt et decem uacce cum bubulco, centum porci cum subulco, ducente oues cum duobus opilionibus et filiis eorum, quatuor uinitores cum filiis suis, quadraginta eque cum emissariis et cum duobus agazonibus. Quod uero remanet in potestate uxoris mee *Euffemie* in omni substantia et suppellectili et ex sua dote si uult diuidere: Si fuerit ei filius cum filia que nunc est *Boguzlana* nomine, post mortem eius mediam partem diuidant inter se, altera uero pars fiat sancto *Stephano* pro remedio anime sue, si autem filius deerit, quando *Boguzlana* uiro tradita fuerit, cum armentis et ouibus et ceteris animalibus eorumque pasioribus et cum uinitoribus et aratoribus et reliquis uariis opibus habeat totum sanctus *Stephanus*. Ut autem mee concessionis donum sequenti euo permaneat inconvulsam, nominatim attestari feci testimonio aliquorum: *Wralislaw duce, Johanne episcopo, Abbatibus Maynardo, Vito, Capellanis Zuaboro, Benedicto, Petro, Benedicto, Comitibus Zmilo, Preda, Milota, Bozeporo* et aliorum, quorum nomina commemorare longum est. Istis autem testibus de prenominata facultate testimonium perhibenti-

bus si quis aliquid subtrahere presumpserit. sit anathematizatus Dei omnipotentis anathemate. et sancti protomartyris Stephani et Johannis episcopi eiusdem ecclesie dedicatoris excommunicatione. Data sunt hec anno incarnationis dominice millesimo septuagesimo octavo. epactarum III. corrente VII. indictione I. Hoc autem privilegium *Johanni primo eiusdem. loci abbati* datum est III. nonas Februarii in consecratione ecclesie. amen.

Ex codice sec. XIII. monasterii Gradicæ. descripsit Friebek. — Excusum apud Pitter in Thesaur. p. 184. — Dobner Annal. V. 473.

CLXXXIII.

Wraislaw, dux Boemorum, confirmat et auget fundationem monasterii s. Stephani Gradicensis. Di. Nonis Februarii. 1078.

In nomine sancte et individue trinitatis, patris et filii et spiritus sancti. Gratia Dei dux Boemorum *Wraislaw* omnibus in Christo fidelibus tam presentibus quam futuris pax. charitas et salus a Deo patre omnipotente et domino Jesu Christo filio eius. et spiritu sancto in perpetuum multipliciter. Promulgandum totius christiane religionis etati in commune omnium notitie tradimus. et ut quod nostris actum sit temporibus non lateat. literis memorie commendamus. Rogante itaque *Ollone* nostro uidelicet fratre carissimo proprioque germano. Morauie prouincie principe. nos ut eius quam in honore Christi et beati protomartyris Stephani erexerat. dedicationi interessemus ecclesie in suburbio Olomucensis ciuitatis. consensum prebimus. ibique cum summa fraternitatis diligentia. honorifice suscepti et habiti sumus. Unde eius annuentes precibus per hanc. quam a Deo nobis prouentioris etatis et dignitatis hereditarie datam possidemus potestatem. domini nostri decreto confirmationem abbatis in iam prefata ecclesia. quam ut diximus ipse tam proprio pro remedio anime. quam coniugis sue dilecte *Euffemie* nominate. construxerat. rebusque optime ex propriis ditauerat. statuimus. Quapropter coram Deo uero sub testimonio totius Christi ecclesie. cum ipsius episcopo prouincie Johanne dicto. placita oblatione per apostolici iuris sibi alinentem digni-

tatem. et iam clericis quam laicis fauentibus. per hunc nostrum principalem tenorem obtestamur omnes nostros successores uel terre primatos et vniuersum populum nunc et in posteris retro temporibus nostro principatui subiacentem. nulli eorum quoque modo licere hec. que a nobis sanctione sancte ecclesie concessa sunt. restringere uel in quoquam conuelli. Si quis autem temerator huius rei aut contemptor exsiterit. eternis condemnationibus subiaceat innodatus. et sanctos Dei. quorum relique ibidem requiescunt sibi in presenti et futura uita sciat contrarios. et in inferno inferiori condemnatus suam cum Juda proditore portionem defeat perpetuo. Huius quoque propositi nostri modum supra sanctum dicti ecclesie altare manu scriptum posuimus. spondentes. quod ipsius fraternitate poscente promissimus. cuncta inibi pertinentia sue coniugi et soboli inuolubiler perpetuo possidenda seruare. Nos autem ecclesie quantum ex nostra parte addimus uillam. que uocatur *Tysesdes* tria aratra cum aratoribus duobus. decem equos. Rei autem gratia obfirmantes testes adnotauimus. quorum nomina sunt hec: *Suatobor Brunensis. abbas Maynardus. et Uitus abbas. Benediclus. Petrus. Benedictus. Zmit. Preda. Milola. Bospor* et alii. commemorare nomina quorum longum est. Hec charta scripta est anno dominice incarnationis millesimo septuagesimo octauo. Nonas Februarii.

Ex eodem codice sec. XIII. monast. Gradicæ. descripsit Friebek. — Excusum apud Pitter in Thesaur. p. 186. — Dobner Annal. V. 473.

CLXXXIV.

Mirela, miles Conrad, ducis Morauicæ, tradit monasterio Raygradensi hereditatem suam in Domasow. 1078.

In nomine domini Jesu Christi. amen. Ego *Myrela miles illustris Chuonradi ducis Morauicæ* habens pre oculis uite future interminata gaudia. quorum piis operibus in presenti uita participium preparare oportet. contuli pro anima mea ecclesie sancti *Petri in Raygrad* et fratribus in ea domino iugiter famulantibus terram hereditatis mee in *Domasow* ad duo

ským podle konfirmace Přemysla Otakara I. Zaoral provádí filologický rozbor tvarů jmen vsí v nákelské vložce, hlavně přípon, a sleduje tak vývoj variant listiny z různých období. U kratší formy umožňují posun terminu a quo letopisy hradišsko-opatovické, jejichž hradišská část byla napsána v letech 1127—1149 (resp. 1146), zpráva o založení kláštera byla poněkud zkráceně převzata z listiny. Pro vznik listiny v 11. století svědčí i výklad jména rybníku Wydoma provedený na základě paleografické kritiky. Zaoral je přesvědčen o pravosti listiny i na základě její skladby, které vlastně chybí jen koroborace. Také výčet svědků je náležitý. Slova „sub huiusmodi cyrographo“ svědčí, že z diplomatického hlediska šlo o chyrograf. Znovu zdůrazňuje Zaoral význam osoby Eufemie, uherských listin 1055 a 1075 a benediktinů. Mimo nadání vystoupil s novými názory o genezi Otovy listiny Karel Dolista,²⁵ který získal mikrofilm kopiáře z KH, jenž se dostal do fondu probošství Czorna (je to týž rukopis „gothico caractere“, po němž pátrali Teige a Hrabětová, podle níž existoval ještě r. 1772). V nejstarší části kopiáře psané cca 1418—1438 je mimo jiné Otova listina dvakrát: ve zpadělané formě s nákelským odstavcem a v původní podobě v konfirmaci Přemysla Otakara II. z 21. srpna 1270, za níž následují přípisy václavské písemnosti a nákelského odstavce. Tato posloupnost přípisů naznačila Dolistovi genezi zpadělané formy vzniklé po r. 1270. Zmíněný Budapeštský kopiář umožnil také ověření opisu Siebenaicherova, který se tím jeví jako nepřesný, což konstatuje také Zaoral²⁶ v referátu o Dolistových závěrech. Nutno ještě poznamenat k Vratislavově hradišské listině z roku 1078, že Budapeštský kopiář dokázal potvrzení Otovy donace, kdežto darování vsi Uherce je pozdější interpolací.

Další listinný materiál týkající se Hradiska z domácího i cizích archívů byl shrnut v edicích, které jsme uvedli u zakládací listiny. Tyto edice mají různý časový dosah, tak moravský kodex²⁷ v patnácti svazcích obsahuje listiny do roku 1386, pět svazků CDB²⁸ do 1266, Šebánkův²⁹ inventář klášterních pergamenů ve fondu brněnského archivu zahrnuje hradišské listiny z let 1078—1468, celkem 58 kusů (ne všechny jsou ovšem v originále). Také u ostatních starších hradišských listin se dostala na pořadí otázka falz jinak věrohodného obsahu (např. Pinkava³⁰) a také falz zhotovených pro kodex Antonínem Bočkem, jehož vinou budí první svazky častá podezření. Náprava se stala novou edicí ve Friedrichově diplomatárii, v němž byl listinný materiál přehodnocen do roku 1240, takže Šebánek a Dušková³¹ zvolili k hloubkové kritice časově následný III. Bočkův svazek s materiálem z let 1241—1247, v němž několik položek je hradišských. Přínosná práce Dudíkova³² vzniklá po římské studijní cestě v letech 1852—1853 obsahuje i řadu regest listin Jana XXII. a opisů Innocence VI. a Řehoře XI. ve vztahu ke KH. Přehled o listinném materiálu městského archivu v Olomouci, vydaný F. X. Parschem,³³ zahrnuje kolem sta regest souvislých s Hradiskem (z let 1444—1893). Městská korespondence z husitských válek v kodexu Václava z Jihlavy, uloženém dnes ve fondu G 10 Státního oblastního archivu v Brně, byla zveřejněna Františkem Palackým.³⁴ Katalog stálé expozice brněnského zemského archivu³⁵ upozorňoval na dva hradišské exponáty: darovací listinu markraběte Vladislava z r. 1200 a francouzský autograf dějezpytce A. Th. Fasseaua z r. 1757. V Hrubého³⁶ edici výběru moravské korespondence z třicetileté války najdeme pouze doplňující poznámku o vyrovnání opata Jiřího Leodegaria s Jaroslavem Drahanovským z Pěncína a na Biskupicích. Četné zmínky o klášteře Hradisku jako právnické osobě či opatovi s údaji o majetkových přesunech v zápisech moravských zemských desk jsou zpřístupněny ve všech svazcích jejich edice³⁷ (k prvnímu svazku zvláštní ukazatel Františka Černého³⁸); záznamy o soudních rozepřích KH, jak to vyplývá z jeho postavení a majetkové držby, podává edice půhonných knih.³⁹ Drobnými listáři nebo listináři či regestáři jsou četné tituly v Cerroniho sbírce, kde lze nalézt hradišské materiály, např. o majetku v Toveři,⁴⁰ species facti ve sporu s městem o mlíkové právo,⁴¹ opisy listin (1078—1717), privilegií, půhonů a nálezů,⁴² opisy privilegií aj. písemností,⁴³ kterých využil kdysi Teige,⁴⁴ prodeje pozemků,⁴⁵ ko-

pie 59 privilegií a smluv pořízených po r. 1660.⁴⁶ materiály o vsi Ostrovech a příslušnosti kostela sv. Mořice ke KH,⁴⁷ opisy korespondence papežského auditora Bernarda z Wildungen (Kostnice 1416),⁴⁸ opata Pavla Václavíka, Adama Ruebnera⁴⁹ a korespondence výtvarníků pracujících pro Hradisko z let 1691—1762.⁵⁰

Druhou velkou skupinu písemných památek představují *narrativní prameny*, které velmi záhy prolínají údaje získané z volných písemností. Hradištský analista je současně prvním moravským dějepiscem, nejstarší rukopis hradištsko-opatovických analů je nyní ve Vídni.⁵¹ Jeho text uvedl první do literatury r. 1762 Bonaventura Piter,⁵² jehož upozornění bylo podnětem G. Dobnerovi⁵³ k otištění textu analů r. 1774. Stalo se tak podle neúplného opisu dodaného skriptorem dvorní knihovny. Dobner předpokládal, že celý obsah je hradištské provenience, ale již v příštím roce František Pubitschka⁵⁴ vyčlenil zápisky týkající se kláštera opatovického. Po delší přestávce se těmito letopisy zabýval J. Meinert,⁵⁵ upozornil na jejich stálé nedocenení a došel k názoru, že benediktini opustili klášter Hradisko za přepadu Poláků r. 1161; tehdy prý se anály šťastnou náhodou dostaly do Opatovic a zde opět ušly zničení husity. Podruhé se Meinert⁵⁶ vrátil k hradištsko-opatovickým analům jejich edicí, která je úplnější než Dobnerova, byť s mnohými chybami. Edici doprovodil kritickými poznámkami a autora nazval otcem moravského dějepiscectví; usoudil, že byl Slovan (Ostmark nazývá Rakouzi). Jak známo, Palacký⁵⁷ Meinertův přínos odmítl při popisu památky, moravský historik d'Elvert⁵⁸ opakuje v podstatě Meinerta. Kvalitní Wattenbachova⁵⁹ edice podrobuje kroniku důkladnému kritickému rozboru a zjišťuje fakta převzatá z analogických písemností a dochází k závěru, že zachovaný text není originálem, ale přepisem z 12. století a že jde o kompilaci opatovickou. Emlerovo⁶⁰ vydání letopisů je zpřístupněno i českým překladem, v hodnocení však editor zopakoval pouze názory svých předchůdců. Josef Teige⁶¹ ve vzpomenuté práci popsal rukopis analů a dokázal, že Tetzl měl v rukou hradištsko-opatovické anály nebo odvozený pramen, jinak zůstaly nevyužity až do 18. století. Teige je toho názoru, že letopisy vznikly za éry opata Bohumila v letech 1127—1149 v klášteře Hradisku včetně tří opatovických záznamů (lze předpokládat, že oba kláštery uzavřely konfraternitu) a že 1149 nebo 1150 byl kodex přenesen do Opatovic. Adolf Bachmann⁶² se domnívá, že na Hradisku se od začátku kláštera psaly záznamy týkající se kláštera a fundátorů (z let 1077—1078, 1081, 1087, 1095, 1096, 1111—1115, 1126, 1131, 1133, 1135, 1138, 1140—1145), paralelně s nimi zápisy opatovické a konečná redakce byla provedena po r. 1160 (smrti opata Myslíka). Obdobně datuje Václav Novotný⁶³ vznik kompilace před rok 1163, nikoli však na Hradisku, protože kompilátorovy výpisky z Kosmy a kanovníka vyšehradského nerespektují Moravu. Nebylo ani čerpáno z kroniky mnicha sázavského, spíše naopak: nejpravděpodobněji bylo užito starších pražských analů dnes ztracených a celá kompilace vznikla v Praze. Počátkem 20. století byla památka rozebrána z hlediska diplomatického Gustavem Friedrichem,⁶⁴ který textu z roku 1077 užil v poznámkovém aparátu edice zakládací listiny.⁶⁵ S názory Novotného se vcelku ztotožnila Emanuela Nohejlová,⁶⁶ pouze místo vzniku klade opět do Opatovic. Poslední zhodnocení Ladislava Hosáka⁶⁷ rozlišuje tři pisáře: do r. 1146, do 1163 a z let 1157—1158. Jsou zde převzaty zprávy z Ekkerhartovy kroniky kláštera svatohavelského (do 999), z Kosmy, z kroniky kanovníka vyšehradského a některé společné zprávy s kronikou mnicha sázavského, samostatné záznamy jsou z let 1077—1163. Hosák uvádí několik nových postřehů. V zápisu k r. 1096 si povšiml jména Naděj, o němž soudí, že to byl příznivec autorův nebo autor sám, a je totožný s třebíčským opatem. K otázce paralely hradištského a opatovického textu spočetl zmínky o benediktinských klášteřích, jichž je o hradištském 19, opatovickém 3, ostrovském a třebíčským po 1. Chudoba opatovických zpráv vede Hosáka k pochybnosti o existenci analů před rokem 1145. V otázce místa vzniku se Hosák kloní jedině k Opatovicím.

Rukopis Cerr II, 261b,⁶⁸ získaný svého času z knihovny mořického probošta Gianniniho, obsahuje zlomky českých a moravských kronik, mezi nimi hra-

dištskoopatovických análů a tzv. moravskou kroniku, která zaznamenává o Hradisku dvě události: důvod změn v řádové držbě r. 1151 a výměnu kostela sv. Mořice mezi řádem a olomouckým biskupem za kostely sv. Štěpána a Michala, které tak mohly být pojaty do obezděného areálu Hradiska. K edicím Dudíkově⁶⁹ a hlavně Švábenského⁷⁰ nutno dodat vydání českého překladu z r. 1977.⁷¹

Za současného stavu následuje po hradištskoopatovických análech kronika Jana Tetzela,⁷² kdežto zápisy vedené v předchozím mezidobí se nedochovaly. Svazek vyzdobený na přídešší znakem opata Pavorina je v podstatě rukopisným sborníkem s rozmanitým obsahem poznámek historických (založení KH), majetkových (vsi, platy, inventáře, válečné škody), poddanských (povstání, spory), o návštěvě panovníka,⁷³ přenesení ostatků ap. Tetzela kronika je zde na fóliích 22a—39b.⁷⁴ Na kroniku upozornil Teige,⁷⁵ který otiskl část Tetzelaových zápisů z let 1300—1487. Srovnáním textů hradištskoopatovických análů z let 1078, 1138 a 1143 s Tetzelem ukázal Teige závislost obou, takže Tetzela měl po ruce opis prvních análů nebo příbuzný pramen. Tetzelaovu zprávu o zničení kláštera Tatarský otiskl Bertold Bretholtz.⁷⁶ Edice Tetzelaovy kroniky je částí práce Augustina Neumanna,⁷⁷ který podle některých míst (přenesení ostatků fundátorů k svatému Václavu se stalo „hoc anno 1434“, opat Marek zastavil „novissime“ Hranice 1491) usuzuje, že v 15. století byly na Hradisku vedeny dnes ztracené anály. Tato práce ušla Maxi Heinovi,⁷⁸ který nezávisle provedl rozbor Tetzelaovy kroniky spolu s jeho následovníkem. Přehled o dosavadním hodnocení Tetzela podal Hosák,⁷⁹ který také ukázal, že vedle starších análů je v kronice užito nekrologia, některých listin i jednotlivých mimohradištských kronik. Údaj o plenění Olomouce a Hradiska Poláky 1162 rovněž dokazuje návaznost na benediktinské anály. O vedení záznamů v 1. pol. 13. století svědčí *passus*, zápis o obležení Olomouce Václavem I. r. 1233, kde je uvedena jako *castrum* (tehdy již *civitas*), tedy opis starého textu Tetzelem. Rovněž zpráva o zkáze způsobené Tatarský je velmi podrobná a věrohodná. To vše je svědectvím, že v 17. století existovaly nyní nezvěstné anály.

Velkou měrou čerpal z rukopisu svého předchůdce další hradištský kronikář Michael Siebenaicher,⁸⁰ jeho *Historia relatio* se uchovala v původním fondu archivu KH. Zápisy obsahují četné údaje, mj. o vnitřním životě a stavebním podnikání na Hradisku a Kopečku (např. 1740 byl dokončen vodovod a postavena v prelaturě fontána). Výňatky otiskl d'Elvert,⁸¹ rukopisu bohatě využil v obou topografiích Wolný. Max Hein ve zmíněné již práci⁸² uvádí Siebenaicherův životopis (byl pohřben uprostřed konventního kostela) a rozbor kroniky se zvláštním zřetelem k listinnému materiálu podle moravského a českého kodexu.

Rukopisné kompilace o dějinách Hradiska končí stručným pojednáním velehradského cisterciáka Kristiána Hirschmentzela,⁸³ po němž už následují celková historická díla tištěná. Za zmínku však ještě stojí celá řada hradištských rukopisů, vesměs různorodého obsahu nebo časového záběru, které zachycují život kanonie. Tak Heřman Banke⁸⁴ sepsal anály z let 1636—1672, Ambrož Malder⁸⁵ vedl diář, který zároveň obsahuje popis kláštera, dějiny staveb a vzpomínky na švédský vpád 1642. Svazek diplomatáře⁸⁶ obsahuje mimo opisů listin, privilegií, výpisů půhonů a nálezů také opatovy kalendářní poznámky z let 1647 až 1651, 1654 až 1668. Deník o vpádu Prusů na Moravu r. 1741, vedený hradištským historikem Marianem Ullmannem,⁸⁷ získal později mořický kaplan Filip Jakub Friebeke, od něhož Cerroni. V roce 1742 vypravuje jiný deník o zážitcích premonstrátů převora Martina Winklera a historika Adama Ruebnera,⁸⁸ kteří byli jako rukojmí odvezeni do Nisy, když kanonie nemohla složit vysoké výpalné a s kostelním stříbrem se Prusové nespokojili. Pro poznání vnitřních poměrů na Hradisku je cenný popis návštěvy Marie Terezie a Františka r. 1748.⁸⁹ Kronikář popsal uvítací ceremoniál, frekvenci prohlídky, z níž se dovídáme mnohé o dislokaci a funkci prostor, kulturním pořadu (v něm předvedení hánácké opery) a pohoštění. Dalšího vpádu Prusů r. 1758 se týkají záznamy založené Godefridem Dubanem⁹⁰ — tehdy opat unikl do Uher, kdežto řeholníci

žili dále v komunitě. Politické dění podle brněnského a norimberského tisku, kdy se málem schylovalo k nové válce s Pruskem a tato okolnost byla kladena do souvislosti se stěhováním univerzity do Brna, sleduje diář Evermoda Růžičky,⁹¹ který později získal J. P. Cerroni od kopeckého faráře Edmunda Linka, dědice knihovny opata Václavíka. Další dílčí hradištské pamětní záznamy jsou spíše osobního charakteru. K nim náleží materiály o některých opatech sepsané Augustinem Gruberem,⁹² series hradištských opatů do r. 1741,⁹³ Rotterův⁹⁴ katalog řeholníků včetně uherské části, v němž je také část diáře z let 1736—1774, katalog do r. 1630⁹⁵ a nekrolog české cirkarie⁹⁶ původem asi z Perneggu, v němž jsou zapsána úmrtí hradištských premonstrátů. Obraz o inkorporovaných farnostech podává seznam a popis far z r. 1760.⁹⁷ Zvláštní je extrakt⁹⁸ z rukopisu katedrálního kostela o hlavách dvou družek sv. Voršily v hradištském kostele.

Pokračováním kronikářských prací, kde již můžeme hovořit o *dějínách KH in genere*, je spis Adama Arnošta Ruebnera⁹⁹ k 600. výročí příchodu premonstrátů na Hradisko. V tomto oslavném duchu pojednává o dějínách řádu a jen stručně o nejstarší minulosti KH: původ hradu klade k roku 1021, založení kláštera Otou (dictus Pulcher) a Eufemií k r. 1074. Dějiny svého konventu popisuje podle století, v podstatné části líčí životopisy opatů a popisuje stav kanonie za své doby. Starší část Ruebnerových dějin doplňuje učený rajhradský benediktin Bonaventura Piter.¹⁰⁰ Jeho dílo má značný význam prvou edicí hradištských listin a daleko předstihl své vrstevníky kriticky střízlivým závěrem o výměně benediktinů na Hradisku roku 1149. — František Josef Schwoy, zakladatel tradice moravských historických topografií, datuje v první¹⁰¹ i v druhé¹⁰² verzi své práce příchod benediktinů podle Ruebnera k r. 1074, kdežto jejich odchod klade v prvním zpracování topografie k r. 1149, příchod premonstrátů 1151, v druhé topografii považuje za rok směny 1161 v souvislosti s přepadem Hradiska Poláky (podle J. Meinerta). Vcelku výstižně popisuje obecné i stavební dějiny KH. Jeho následovník František Xaver Wekebrod¹⁰³ založil své pojednání o dějínách KH na rukopisu Filipa Fribeka z r. 1790, hlavní předností je seznámení s listinným materiálem. Kompletní historii KH poprvé líčí na úrovni soudobých názorů o pramenech v moravské topografii Gregor Wolný,¹⁰⁴ a to v rámci současné situace — střediska alodního panství Klášter Hradisko (držitel Filip Ludvík hr. Saint-Genois), významný je popis dobového využití budov správou panství s vojenským erárem a užívání farního kostela sv. Štěpána. Spíše registrační význam mají dnes nezvěstné rukopisné dějiny KH:¹⁰⁵ I. díl z r. 1839 napsal podle podkladů Wekebrodových polní kaplan Augustin Landt, II. díl Theodor Lahrer. Na zpracování Wolného navazuje stručné pojednání M. E. Sturma,¹⁰⁶ který si všímá i epigrafiky (pohřebiště zakladatelů, deska nad hlavním portálem). Karel Gutzkow¹⁰⁷ pak podal r. 1854 populární líčení z dějin Hradiska. Církevní topografie Wolného¹⁰⁸ uvádí podle současné organizace nejdříve informace o lokální kurácii při bývalé prelátské kapli sv. Štěpána, zabývá se dějinami i uměleckou stránkou objektu, o němž nepochybuje, že měl farní funkce již jako oratoř r. 1078. Historie zrušené kanonie je podána na rozdíl od politické topografie podrobněji, všímá si více vnitřních poměrů konventu, stavebního vývoje a stavební činnosti na panství a také poddanských poměrů. Na závěr popisuje současné užití budov (stále se s vojenskou nemocnicí podílela správa velkostatku). Závěrem je series opatů, stejně jako v úvodní části řada správců farnosti. Vincenc Brandl¹⁰⁹ věnoval Hradisku ve známé vlastivědné příručce jen velmi stručný přehled. Zčásti zastaralé a již málo dostupné práce Wolného nahradil místopis Hosákův,¹¹⁰ který hutnou formou na základě obsáhlého archívního materiálu popisuje majetkové přesuny, privilegia, válečné osudy a posloupnost opatů. Z obsahu zakládací listiny však nevyčleňuje údaje nákelského odstavce, stejně tak v druhém vydání části místopisu¹¹¹ i v třetí přehledné úpravě.¹¹² Spíše epickou formou dává nahlédnout do konventního života o velikonocích r. 1693 Augustin Neumann¹¹³ ve vyprávění založeném zřejmě na archívních pramenech a diářích. Přehled historie, stavebního vývoje a kulturního poslání

KH podávají teze přednášky v cyklu pořádaném Národním muzeem roku 1967.¹¹⁴ V souvislosti s přípravou dějin knihovny KH zpracovala D. Navarová¹¹⁵ jako samostatnou kapitolu přehled historie KH. Devítisté výročí Hradiska mělo ohlas především v článku Jana Bistrického;¹¹⁶ příspěvek rozvádí údaje obou zakládacích listin, jinak vychází z autorovy stati v Malých dějinách Olomouce a výtěžků jeho práce o olomouckém horologii. Josef Polášek otiskl v této souvislosti příležitostně pojednání k uvedenému výročí,¹¹⁷ přehled dějin kanonie¹¹⁸ a nynějšího kostela sv. Štěpána.¹¹⁹

Přes několikerou izolaci byly dějiny KH často blízce spjaty s *historií Olomouce i širší oblasti*, takže s hlavními momenty z minulosti Hradiska se zpravidla opakují tyto jevy i v širších souvislostech. Tak např. již Pešina z Čechorodu¹²⁰ v díle Mars Moravicus vedle stručné charakteristiky KH uvádí na několika místech jeho osudy zvl. za válek husitských a uherských podle klášterních análů. Obdobně dvojice učených kroměřížských piaristů¹²¹ věnuje v dějinách Moravy několik míst Hradisku (založení hradu pro Jitku 1031, citují Otův okřídlený přídomek z nejstarších análů &c.) Materiály k dějinám olomoucké univerzity¹²² obsahují projednání žádosti opata Václavíka z r. 1746 o přivtělení konventu k univerzitě co se týče doktorských prerogativ. Do skupiny barokní literatury se řadí rukopis dějin Olomouce z pera městského syndika Floriána Josefa Lautzkyho¹²³ i málo hodnotné dílo Mariana Ulmanna¹²⁴ o dějinách Moravy, jehož první svazek byl vytištěn, druhý zůstal pro autorovu smrt r. 1765 v nedokončeném rukopise. Dvoudílné dějiny Olomouce od hradištského rodáka Josefa Vladislava Fischera¹²⁵ jsou rovněž nevalné hodnoty. Fischer připomíná únos Jitky k r. 1031, v souvislosti se založením KH se projevuje i Fischerova pozoruhodná znalost Otova denáru s opisem Otto servus Dei, dále líčí hradištskou minulost, která se v různě zpřesněných obměnách objevuje i v dalších zpracováních městských dějin: změna řádů a pověst o zazdění benediktinů, zkáza za tatarského vpádu, osudy za válek husitských a uherských ap. V prvních českých dějinách vyloučil A. V. Šembera¹²⁶ padělky Bočkova diplomatáře označené jako Monseovy zlomky a výpisky z tzv. Hildegarda Hradištského. Jinak zmínky o KH dodržují vcelku tradiční osnovu. Pro novodobé stavební dějiny objektu je důležitý záznam o zániku zastřešení hlavní věže („Prvé vynikala v prostředku vysoká věž o dvou lucernách z bývalého chrámu p. Marie, kteráž velkolepému stavení nemalé úhlednosti dodávala, r. 1856 ale pohřichu zbořena a na jejím místě nepatrná střecha špičatá postavena jest“), jíž byl Šembera pamětníkem. V obou vydáních Müllerových¹²⁷ dějin Olomouce sledujeme několik zmínek o KH, zvláště typické rozvláčností některých partií je líčení o návštěvě císařského páru r. 1748 podle kronikářského záznamu. Doležilovy Politické a kulturní dějiny Olomouce¹²⁸ se v první části dotýkají základních událostí, v části o literární produkci a pramenech uvádí autor přehled letopisecké i jiné odborné literární činnosti na Hradisku, o níž je v podstatě hovořeno na jiných místech našeho přehledu, dále umělecko-historický popis stavby někdejší kanonie, v němž např. není možno souhlasit s údajem o tématu Granovy nástrovní malby v pohostinském pokoji (Obrácení sv. Pavla), některých plastik ve slavnostním sále ap. V obsáhlém Kameníčkově¹²⁹ díle o moravských sněmech a sjezdech jsou obsaženy pouze drobné zajímavosti o výrobě sanytru v KH v 16. století a pokusu o podávání podobojí. Opluštilova¹³⁰ regionální práce obsahuje vedle historie prvních dvou století KH řadu údajů o sporech a majetkových záležitostech na panství. V monumentálním díle Vlastivědy moravské, jeho obecně historickém svazku, věnuje Rudolf Dvořák¹³¹ pouze stručnou zmínku založení KH, ve svazku Olomoucký okres¹³² jsou vedle stručných dějin kanonie údaje o 11 obcích na území okresu, které náležely k velkostatku KH, kdežto v samostatném svazku Nešporových dějin města Olomouce¹³³ můžeme sledovat historické údaje o KH rozčleněné do celkového výkladu. Také německý historik Olomouce Johann Kux po drobné práci o hejčinském dvoře¹³⁴ zpracoval dějiny města,¹³⁵ v nichž v menší míře užívá zpráv o Hradisku; rovněž v rozsáhlém jeho díle o německých sídlech v okolí Olomouce¹³⁶ souvisí s Hradiskem

kapitola o Pavlovicích (pův. Ostrovech za olomouckými hradbami), nazvaných podle posledního hradištského opata, stejné zmínky o dvou barokních plastikách v Nových Sadech a Povlu. K minulosti hejčinského dvora, někdejšího majetku KH, se ještě vrátil Josef Valihrach.¹³⁷ Na některé hradištské dokumenty upozorňuje průvodce po expozici feudalismu v olomouckém muzeu¹³⁸ (zejména stručný rozbor nákelského odstavce v listině 1078 se zřetelem na rozlohu Olomouckého kraje). Popularizační práce L. Hosáka¹³⁹ o býv. Olomouckém kraji vypráví o nejstarších událostech na Hradisku, nelze však souhlasit s některými údaji, které se týkají pozdějších dějin (výstavba nynější budovy v letech 1686—1784, pozdně barokní sloh, generální seminář olomoucké diecéze). Na základě písemností Václava z Jihlavy uvádí L. Hosák dvojí odlišnou pozici KH za husitských válek v rámci dění v Olomouckém kraji a v líčení postoje olomouckého patriciátu.¹⁴⁰ Neumannova¹⁴¹ práce o dějinách husitství na Moravě osvětluje zejména strategickou úlohu KH a jeho tragický pád r. 1432. V době nekalého působení kapitulního děkana Dambrowského byli jeho stoupenci hradištské opatové: r. 1575 poskytli opat Kašpar Dambrowskému ozbrojenou pomoc a jeho nástupce Poniatowski byl dokonce jeho krajanem.¹⁴² V posledním kolektivním zpracování historie Olomouce, Malých dějinách,¹⁴³ je opět rozložena historie KH se zřetelem na výsledky dílčích prací předchozí generace historiků. Obdobně je tomu v práci Václava Medka *Osudy moravské církve* (Praha 1972), která však končí předhusitským obdobím.

Historické práce, které více či méně zasahují do církevních dějin, velmi často vybočují z pravidel *monasteriologické terminologie*, což značnou měrou platí o KH, kde se vystřídaly dvě řehole, takže různost používaných pojmů zde znamená některá úskalí. Nejdostupnější je pro nás obsáhlá práce Josefa Svátka,¹⁴⁴ bez jejíž pomoci se historik KH neobejde. Obě hradištské komunity náležely do základní skupiny řeholních institucí mužských a její první rozsáhlé podskupiny mužských řádů. Tyto se větví dále, v dalších filiacích přicházíme na řeholní kanovníky, k nimž jsou příslušní premonstráti, je tedy nesprávné označovat je jako řád mnišský. Mezi mnišské řády nutno však počítat benediktiny. Není rovněž správné označovat každý řeholní dům jako klášter: u premonstrátů se typ domu, jakým je Hradisko, označoval kanonie nebo opatství; nechybíme, nazve-li je konventem, sídlo opata v rámci areálu se označuje jako prelatura.

Předpoklad *protohistorického hradiska* na místě pozdějšího kláštera zůstává stále otevřeným problémem. K existenci hradu před klášterem se staví vcelku kladně, opíraje se o údaj Josefa Poulíka, především Václav Richter.¹⁴⁵ Akademik Poulík¹⁴⁶ vyložil svůj názor tím, že ke vzniku tzv. Sámova státu nebo vojenského svazu proti Avarům mohlo dojít v prostředí, kde existovaly kmenové oblasti. Na území dnešní Moravy předpokládá tři kmeny, z nichž jeden sídlil v oblasti horního toku Moravy v příhodných podmínkách Hané. Sídlo kmenového knížete umístuje do polohy pozdějšího kláštera Hradiska, kde v 9. století bylo vybudováno velkomoravské hradiště. Prvně ověřoval starší osídlení lokality sondami v okolí nemocničního objektu v r. 1959 Boris Novotný.¹⁴⁷ Pouze v klášterní zahradě objevil keramiku datovanou do 12. a 13. století, osídlení z doby založení kláštera, případně starší, předpokládal v areálu budov. Později B. Novotný¹⁴⁸ korigoval s ohledem na vnější analogie datování zmíněných keramických nálezů na sklonek 11. a do průběhu 12. století, tedy do prvotní existence klášterního osídlení. Absence staršího materiálu obrátila jeho pozornost k tzv. Olomouckému kopci. U KH formuloval problém, zda nešlo o pouhý klášter opevněný jako hradisko. Posledně se pokoušel o kontrolu problematiky v letech 1975—1976 Josef Bláha¹⁴⁹ povrchovými sběry. Na základě nálezů keramiky z bronzové doby a tím i ze stratigrafických důvodů došel k zápornému názoru o možnosti bytí slovanského hradiště. Slovanské období bylo doloženo toliko mladohradištními střepy. Problému se do jisté míry dotýká literatura pojednávající o falzu listiny z r. 1126 (darování vsi Kyjova klášteru sv. Štěpána „quod est in Gradisch“).¹⁵⁰

Stále přibývá v prostoru KH i hmotných nálezů, které nutno posuzovat meto-

dami *historické archeologie*. Na nutnost archeologických výzkumů KH poukázal r. 1952 V. Richter¹⁵¹ a současně položil otázku, jak dalece asi porušila nebo zničila barokní novostavba kulturní vrstvy. V klášterních diářích¹⁵² se objevují občasně zprávy o nálezech, např. r. 1700 při kopání základů konventu (východní části) byly objeveny destrukce zdiva a studna, v ní na dně čerpací vaky (folliculi). R. 1894¹⁵³ obdržel Vlastenecký spolek muzejní středověký meč nalezený v zahradě zemědělské školy, později obdobné nálezy z Černovíra,¹⁵⁴ pocházející z válečných akcí 15. století. V posledních letech zaznamenává odborná literatura např. nález nádoby z 15. století se zbytky zdiva v zahradě.¹⁵⁵ Před průčelím v místě parkoviště odkryly terénní práce r. 1973¹⁵⁶ zbytky zdiva deversoria datované keramikou z lucemburského období. V konventní zahradě odhalil r. 1975 výkop rýhy tunelovitou dutinu, pravděpodobně barokní kanalizaci,¹⁵⁷ jejíž profil byl znám v prodloužení mimo areál od r. 1959. Také sonda podél západní zdi kvadratury, prováděná v souvislosti se zabezpečením sz. rohové věže, přinesla fragmenty kachlů patrně z páté stavební periody budov.¹⁵⁸

Náhlý odchod benediktinů a nástup synů sv. Norberta uprostřed 12. století daly vzniknout *pověsti*, která nese všechny rysy typické pro svůj slovesný druh: skutečná událost, nález koster v kapli sv. Michala v době opata Hořínka (1365 až 1381), je obestřena závojem smyšlenek, jejichž látkou je především dříve zmíněná přeměna osazenstva. V podstatě jde o milostný příběh bratra-laika, který končí **zazděním všech členů konventu z rozhodnutí knížete**. Historiku zaznamenal již analista Tetzels¹⁵⁹ a po něm Siebenaicher¹⁶⁰ i velehradský Hirschmentzel.¹⁶¹ Romanticky rozvinutý děj vylíčil pak Horkey,¹⁶² v r. 1892 spolu s dalšími dvěma pověstmi (o **vyvrácení KH Mongoly a lsti Jiřího Šatného**, velitele oddílu Jiřího z Poděbrad) podal Wilibald Müller¹⁶³ a nejnověji Helena Lisická.¹⁶⁴ Kriticky odmítavě se vyslovil o celém ději první Bonaventura Piter¹⁶⁵ a znovu po něm Pubitschka,¹⁶⁶ kdežto Wekebrod¹⁶⁷ ji opět uvedl na pořad, Wolný¹⁶⁸ mínil, že nestojí za vyvrácení a znovu jí věnoval pozornost Beda Dudík.¹⁶⁹ Tento přehled uvádí Václav Novotný,¹⁷⁰ který je toho názoru, že otevření kaple sv. Michala a přenesení nalezených kostí bylo (mimo jiné) přímým podnětem vzniku celé historiky. Okolnosti a dobu výměny řeholí považoval Novotný za jednu z nejzajímavějších záhad ve starších dějinách KH a dospěl k závěru, že premonstráti byli na H. uvedeni po smrti posledního benediktinského opata Bohumila (asi 1149) a po vypuzení jeho spolubratří biskupem Zdíkem, tedy nejpozději 1150. Po opoziční epizodě nového konventu proti opatu Reinerovi byla sem ještě 1151 nebo 1152 uvedena druhá kolonie premonstrátů s opatem Jiřím. Názor V. Novotného, zejména jádro pověsti — nález koster v pohřební kapli — přijal nejnověji V. Richter.¹⁷¹

Daleko za periferií našich zájmů je **historický román** z doby švédské okupace napsaný A. Taláškem,¹⁷² který po určité době byl populárním zdrojem poznání historie KH. Pozdní minulosti H., kdy v hospodářských budovách byla umístěna správa vojenského hřebčince, dotýká se kramářský tisk z r. 1829.¹⁷³

Kapitolu sui generis v dějinách KH tvoří ve třináctém století *spory o les zvaný Střelná*. Falza hradištských listin kladených obsahově zejména k létům 1203, 1220 a 1269 s množstvím topografických údajů — třetí listina má i zprávy o těžbě rud a mlýnských kamenů — přitahovala zájem už celé řady historiků, aby provedli rekonstrukci prostoru tohoto lesa i souvislých zalesněných území, sahajících od okraje sídelního území až ke slezské hranici. Historici obvykle uvádějí i volné parafráze hraničních popisů. Průkopnická práce Bergrova¹⁷⁴ vycházela z textu listiny domněle vydané markrabětem Jindřichem Vladislavem r. 1203. Podle listiny z r. 1274 rozlišil záhadu o dvojím časově těsném darování Střelné (1202 olomouckému kostelu, 1203 klášteru Hradisku) rozlišením lesa Strelna minor. V důvodech o nepravosti listin se otevřeně opíral o Teigehe, kdežto názory editora českého kodexu si spíše osvojil, jak také konstatoval Gustav Friedrich¹⁷⁵ v recenzi, která nevyzněla pro Bergra kladně. Severomoravský rodák František Hrubý¹⁷⁶ zasadil do rámce celkového historického vývoje

rodného kraje i tyto spory KH s biskupem a kapitulou i se Šternberky, při nichž klášter, nevěda si jiné pomoci, předkládal padělané listiny s fakty podloženými tradicí. Informace o hranici Střelné podrobili důkladné revizi Jindřich Schulz a Ladislav Hosák,¹⁷⁷ kteří na rozdíl od Friedricha označili Bergrovu práci za nejdokonalejší pokus o rekonstrukci většího lesa Střelné. Otázka některých pomístních názvů (Tyzowa hora, Bohumilplawie a Towiren) však zůstává nedořešena. Problém hranice Střelné byl studován v terénu r. 1951 A. Ferulíkem,¹⁷⁸ kterému se tak podařilo ověřit nejen pomístní jména uváděná v textech listin, nýbrž také existenci sypaných označení v terénu zvaných „kopce“. V roce 1969, kdy tyto neobyčejně zajímavé orientační body začaly být v terénu ohroženy technickými úpravami, zrekapituloval Josef Pucek¹⁷⁹ celou historii Střelné, vrátil se opět k nejzajímavější části listiny 1269, zhlédl popsany úsek a objevil značku „kopec“ v údolí potoka Aleše, již také popsal: jde o hlíněný násyp Ø 5 m, 1,5 m vysoký.

Práce o *hospodářských a poddanských vztazích* podhalují jen po částech složité, někdy i pohnuté úseky hradištských dějin. Obsah urbáře dolního panství, sepsaného r. 1669 za opata Sedlecia, publikoval v souhrnech Zdeněk Opluštil.¹⁸⁰ Celkový fond gruntovních knih z oblasti panství KH čítá 229 kusů z let 1641—1888.¹⁸¹ O rozsahu poddanských vztahů informují velmi dobře katastrální operáty, částečně publikované. Ještě po válce třicetileté byla berně placena z jednotky tzv. zbrojného koně. Např. v letech 1604—1606 měl KH 1146 poddanych a platil berni z 10 zbrojných koní. Tento stav se valně nezměnil do zavedení lánového berního systému. Sumář první lánové vizitace 1657 přiznává na panství KH 160 3/8 lánů, po 20 letech (1677) 1418 domů, 296 2/8 lánů a svobodný dvůr 5/8 lánů.¹⁸² Tereziánský katastr, rovněž publikovaný,¹⁸³ obsahuje vedle rustikálu (půda, rybníky, domy, výnosy, hodnota) i dominikál (příjmy v naturáliích, činži a robotách, dominikální půda, výnos) a tím badateli poskytuje značně zpřesněný obraz o panství KH. Hradisko má své místo i v dějinách rybníkářství¹⁸⁴ prvně doloženými sádkami r. 1078 a zakládáním rybníků v 15. (Štěpánov) a 16. stol. (Bedihošť, Bohuňovice). Za zmínku stojí příhoda r. 1551 na rybníku pod Hradiskem, kde Adam Lašovský ze Šumvaldu zastřelil z ručnice bez povolení ptáka, „kterýž slove roháč“. Vrbkovy¹⁸⁵ dějiny Nákla jsou integrovány vztahem ke KH téměř po celou dobu jeho trvání. Historií poddanských vztahů ke klášterní obci Vřesovicím se zabýval Oldřich Kavan: o místním zámku vystavěném Norbertem Želeckým z Počenic,¹⁸⁶ koupi odúmrti r. 1528 a užívání rybníčku jako louky¹⁸⁷ a poddanských povinnostech na základě urbariální fase z r. 1775.¹⁸⁸ O komplikovaných poddanských vztazích koncem 16. a začátkem 17. století pojednal na základě listinného materiálu a Tetzely kroniky Miloš Trapl.¹⁸⁹ V době rozkladu klášterního velkostatku si poddaní vymohli některé úlevy. Špatný hospodářský stav kanonie byl shledán po smrti opata Pavla Grünwalda r. 1593, hospodaření sice pozvedl opat Pavorin, ale po jeho smrti 1608 opat Lukáš Tomicius konvent opět zadlužil. Za stavovského povstání se dobytí kanonie účastnili i vlastní poddaní, řeholníci odešli, statky byly zabaveny. Po Bílé hoře začal opat Leodegar s obnovou hospodaření, ale poddaní na šebetovském panství odmítli robotovat. Opat požádal o vojenskou pomoc, na rozkaz císaře byli někteří poddaní uvězněni, několik oběšeno na pahorku nad Knínicemi, jeden z vůdců čtvrcen a jeho hlava dána na štít vlastního statku. Po obsazení Hradiska vojskem švédské královny r. 1643 došlo k novému pokusu o odpor. Následoval krutý zákrok císařského vojska. Konvent byl tehdy rozptýlen, ale roboty byly v obecném zájmu stále požadovány. Edikt Ferdinanda III. proti rebelům nařizoval konat dále roboty, dva poddaní byli oběšeni, jiní zahynuli v žaláři. Irena Hrabětová ve dvou téměř shodných pojednáních¹⁹⁰ doplňuje Traplovu práci objevy získanými při podrobném studiu hradištských listin. Výrazně se odlišuje skupina listin ze 16. století, vydaných kanonií. Podle dorsálních poznámek je zřejmé, že zde byly zpětně uloženy již v 17. a 18. století, avšak v repertáři nejsou uvedeny pro neplatnost. Jde o listiny vydané v 16. a 17. století, jsou

jimi udělovány poddaným odúmrti, pastvíska a vyvazení z robot. Zpětné uložení v archívu vysvětlují opatovy dorsální přípisky, např. „Vzat a zkažen ode mne Jiříka Leodegarius. opata pro rebelii“ (zkažení bylo provedeno odstřížením pečeti). Později byly některé výsady obcím vráceny — tento písemný materiál rozšiřuje přehled odebraných práv v případech, že se „zkažené“ písemnosti nedochovaly.

Ke stanovení velmi rané existence *hradištského skriptoria* dospěl nedávno J. Bistřícký¹⁹¹ novým výkladem dedikačního obrazu kolektáře olomoucké kapituly ze 12. století, uloženého v královské knihovně ve Stockholmu (sign. Theol. Mss. A 144). O rukopisu psali Beda Dudík, Antonín Friedl a Fr. Robenek. Bistřícký soudí na rozdíl od předchozích badatelů, že řeholníci na obraze jsou benedikťini z Hradiska, mezi nimi je i hlavní tvůrce rukopisu řeholník R., kterého malíř Hildebert zpodobnil jako písaře dole a podruhé jako člena konventu stojícího za opatem. Bistřícký dokázal, že stockholmský kolektář byl napsán a vyzdoben na Hradisku spoluprací dvou tvůrců a byl hotov patrně nedlouho po vysvěcení nové katedrály pro potřeby její kapituly. Spolupráce řeholníka R. ukázala, že tradice písemné kultury v Olomouci nezačíná Zdíkem, jak se soudávalo, ale kořeny má v klášteře Hradišti. Jako druhý doklad hradištského skriptoria¹⁹² se dochoval mezi rukopisy olomoucké metropolitní kapituly opis Zlaté legendy Jakuba de Voragine z konce 13. nebo začátku 14. století. Svědčí o tom připojený životopis zakladatele řádu premonstrátů a popis několika zázraků s hlavou jedné z jedenácti tisíc panen, lokalizovaných přímo do kláštera.

Dějiny hradištské *Knihovny* se ex post zabýval v celomoravském rámci Jan Petr Cerroni. V autografu z 1802¹⁹³ líčí dějiny a uvádí seznamy podporovatelů a dobrodinců, knihovníků, soupis rukopisů a starých tisků. Jak zjistil z Porthana,¹⁹⁴ některé knihy uloupené Švédy se dostaly do královské akademie v Åbo. Obsahově pak navazují i jeho dějiny olomoucké lyceijní knihovny.¹⁹⁵ O zkáze knihovny za třicetileté války se dovídáme ze zprávy Bedy Dudíka¹⁹⁶ po jeho badatelské cestě do Švédska. Jak je zřejmé z úvodního textu, čerpajícího z kroniky kvardiána Pavla Zaczkovice,¹⁹⁷ zničil knihovnu hlavně požár právě o řádovém svátku 6. července 1642. Co bylo možno zachránit tehdy bratr laik Marek Hillebrand, který trosky knihovny uložil u minoritů. Z toho větší díl použilo vojsko na výrobu patron, jen poměrně malá část knih byla odvečena do Švédska. Podle zjištění B. Dudíka to nebyly tisky ve své době ani příliš staré; v královské knihovně ve Stockholmu identifikoval z Hradiska asi dvacet knih, něco málo také ve Strengnäs. Podle Hankeho soupisu podal základní informace o zrušených klášterních knihovnách Antonín Rybička¹⁹⁸ a po něm Antonín Schubert.¹⁹⁹ Řadu faktografických údajů k osudům hradištské knihovny za éry moravského generálního semináře přinesla práce Jana Springra,²⁰⁰ který čerpal podklady především z registratury Státní vědecké knihovny v Olomouci. Přináší zejména poznatky o provádění známého císařského rozhodnutí o dotaci seminárních knihoven z fondů zrušených klášterů. Ze zmatku, které nastaly za éry Dobrovského, proniká jeho snaha udržet cennou hradištskou knihovnu pro generální seminář. Smutně proslulá dražba knih na Hradisku se konala 16. srpna 1787, lyceijní knihovník Hanke se dožadoval likvidace tzv. balastu s předstihem. Týden poté bylo likvidováno zařízení této bibliotéky (nábytek, glóby, plastiky, obrazy aj.) Za zmínku stojí hlášení Hankeho guberniu, že 10. května 1787 udeřil blesk do hradištské knihovny, rozbil okna, shodil část římsy a ze skříní ozdoby, knihám však neuškodil (s událostí bývá často spojována ztráta původního zastřešení hlavní věže). V příloze otiskl Springer dva dosud nepublikované dopisy Dobrovského lyceijní knihovně. V jubilejní publikaci k 500. výročí Státní vědecké knihovny v Olomouci konstatuje Bohuslav Smejkal,²⁰¹ že nejvíce cenných děl v lyceijní knihovně pocházelo z premonstrátského majetku na Hradisku a v Louce, v knihovně byly proto zavěšeny portréty opatů obou kanonií. Posledně vylíčila osudy hradištské knihovny Dagmar Navarová. Její práce vycházela zprvu v denním tisku,²⁰² v druhé mutaci²⁰³ pak souborně s dějinami KH.

Vedle stručných obecných a uměleckých dějin KH tvoří podstatnou část vyličení dějů od švédské okupace. Sleduje transport Švédy zabraných knih přes Polsko. Ve Stockholmujevila zájem o kořist královna Kristina Augusta, která před odchodem do Říma rozdala část lupu akademii v Åbo a gymnáziím, něco knihovníku Isaacu Vossiovi — od něho přešly knihy (část z KH) do univerzitní knihovny v Leydenu. Ze stockholmského královského zámku se přes knihovního inspektora Edmunda Gripenhilma dostaly některé svazky z KH univerzitě v Lundu koupí Karla XI. Navarová se dále zmiňuje o vědeckých výtěžcích studijních cest Dobrovského a Dudíka do Švédska. Zabývá se stavem knihovny po zrušení kanonie (před r. 1784 měla knihovna 10 178 inventovaných děl, z toho velká většina byla při likvidaci vyřazena jako balast). Knihovna generálního semináře čítala 1150 knih, z toho část pocházela z původního fondu KH. Podle plánů J. A. Stabla (srv. Nowak) byla seminární knihovna umístěna v bývalé prelátově kapli, dosavadní knihovnický sál byl přeměněn na hovornu. I v této práci je údaj o zničení hlavní věže bleskem, přejatý zřejmě od Drábka. Mědirytinové vlastnické značky knihovny KH z let 1749 a 1751 spolu s novodobou tematikou v exlibristice zpracoval soupisně Emanuel Hauner.²⁰⁴

Významnými složkami kulturního života na Hradisku byly *hudba a divadlo*. Hudebnímu životu v krátkém období 1693—1699 věnoval studii Josef Lantsch.²⁰⁵ Práce je založena na zprávách z domácích diářů ze stejného časového úseku. Z bohatství údajů je v tomto informativním přehledu možno uvést jen výběr. Obsažnost diářů ovlivnil jejich autor podpřevor dr. Ambrož Malder, který byl zároveň regenschorim a položil základ k hudebnímu životu kanonie po třicetileté válce. Hudebně-pěvecký konvikt vychovávali učitelé hudby z katedrály a z řad turnéřů. Ve funkci dirigenta zastupoval podpřevora jeden z kleriků. Lantsch uvedl řadu jmen chovanců i jejich životní osudy. Zmiňuje se o nákupech dechových a smyčcových nástrojů, zajímavá je zmínka o nákupu stříbrných trubek, r. 1693 odeslání houslí poškozených od myši na opravu Ondřeji Beerovi a budování varhan. Duchovní i světská hudba byla v KH pěstována horlivě. Na pontifikální mše i mimo kanonii brával opat vlastní hudebníky a zpěváky. První květen byl zahajován hudbou, hrálo se z „nové věže“ nejprve směrem k opatství, pak ke konventu. Slavnosti doplňovaly ohňostroje. Kanonie poskytovala hudební výpomoc i jinde a městští hudebníci spolupracovali kolegiálně s Hradiskem. Diář zaznamenává zvláštní vystoupení osmiletého syna jednoho městského hudebníka, který „ex arte“ bubnoval, ač jej bylo za bubny stěží vidět. Ve sledovaném období bylo pěstováno i divadlo, především náboženská hra (vánoční) i hry komické. R. 1693 byly provedeny hanácké tance. Divadelní tradice zde trvala i dále, jak vyplývá ze zpráv o produkci hanácké opery na počest vladařského páru v r. 1748. Emil Axmann²⁰⁶ došel k závěru, že byla tehdy provedena hra o Landeborkovi. K jeho názoru se připojil také Antonín Breitenbacher,²⁰⁷ který se domnívá, že opera o Landeborkovi a jím objevená hra s politickým námětem z r. 1747 jsou jednoho původu. K. Kyas,²⁰⁸ který r. 1931 v revue „Rád“ pochyboval o tématu, ztotožnil se posléze s tímto názorem a dodává, že podle vtipné předmluvy byl autorem velehradský cisterciák Alanus Plumlovský, který velmi často navštěvoval KH a r. 1750 složil další hanáckou operu na požádání opata k oslavám 600. výročí premonstrátů na Hradisku.

Z bohatého instrumentálního vybavení kanonie zůstaly zachovány dvoje varhany. Ve studii o varhanách v kostele sv. Štěpána podává Zdeněk Fridrich²⁰⁹ dvě rozcházející se zprávy o osudech varhan z konventního kostela. Také malé varhany v prelátské kapli měly být prodány, ale zůstaly. Fridrich uvádí popis dispozice nástroje, nedotčeného pozdějšími opravami. Podle signatur na prospektových píšťalách vyšly z dílny brněnských Siebrů. Ze tří popsaných generací považuje Fridrich za autora Františka. Velké varhany z konventního kostela byly demontovány a r. 1793 umístěny na kůru u sv. Michala na náklad obchodníka F. Taubera. Antonín Schindler²¹⁰ věnoval tomuto nástroji obsáhlou studii, k níž daly podnět poslední opravy, při nichž objevil i zde signatury Sie-

brovy dílny spolu s nápisy na píšťalách o stavbě r. 1706 a nové montáži r. 1793 u sv. Michala varhanářem Josefem Staudingerem z Andělské Hory.

Soupis olomoucké *ikonografie* do roku 1900 zahrnuje i četné pohledy na KH. V první části²¹¹ je uvedeno 21 vyobrazení různými technikami (mimo řady městských vedut, kde bývá rovněž někdy pojat objekt KH). Velmi důležité pro ilustraci stavebního vývoje jsou pohledy s rozestavěnou konventní částí KH a s okolím z druhé poloviny 17. století, obdobně i Wernerův a Engelbrechtův cyklus olomouckých pohledů, kde lze na jednom listu sledovat též cíl. Vrcholem ikonografického materiálu je hradištský list z r. 1749, který zobrazuje KH z ptačí perspektivy (kresba Ant. Jos. Wilner, ryl G. A. Müller) a ovšem také oslavný list k 600. výročí příchodu premonstrátů, jehož novodobá reedice²¹² je provázena stručným komentářem (autorem triumfálního pojetí výzdoby průčelí prelatury byl Jan Hoffmann z Přerova). Akvarelem Františka Biely z r. 1854 končí i řada listů zobrazujících KH s původním zastřešením hlavní věže, jehož zkáza bývá často mylně datována (potvrzena je správnost Šemberova údaje). Takto je ovšem zobrazován KH i na fotografickém materiálu od r. 1860 (druhá část ikonografie²¹³ zaznamenává do konce století celkem 12 snímků). Stav v poslední době zachycují umělecké publikace Rudolfa Smahela.²¹⁴

Práce o hradištské *epigrafice* zahrnují jen nečetný výběr dokladů, které přežily likvidaci kanonie. Tato situace se obrazila především v rozsáhlém rukopisném díle Jana Petra Cerroniho, jehož první sbírka z roku 1799²¹⁵ zaznamenává pouze nápis na cínové schráně s pozůstatky zakladatelů kláštera v konventním kostele pod figurálním chórem a nápis na náhrobním kameni opata T. Olšanského. V druhé kolekci z r. 1805²¹⁶ uvádí Cerroni nápis na desce kryjící pozůstatky zakladatelů po umístění v sakristii u sv. Štěpána a poznamenává, že po vyrabování kostela r. 1434 od táboritů byla těla přenesena na dóm, 1520 do kaple sv. Kříže na Hradisko, odtud r. 1800 do farního kostela sv. Štěpána. Zmíněný nápis „v zákristii na desce mramorové“ (správně mosazné) uvádí Alois Vojtěch Šembera²¹⁷ a současně také text „na kameně ve zdi bývalého kláštera Hradištského k západu“, týkající se založení stavby Norbertem Želeckým r. 1686 (nyní je deska v dolním vestibulu). Chybný přepis na desce kryjící ostatky zakladatelů uvádí Wolný²¹⁸ (Sex sommo ..., správně SEX OMNINO ...), jak také upozornil v kritice dosavadní literatury r. 1951 L. Chvostek.²¹⁹ Adolf Nowak²²⁰ v širších souvislostech otiskl tyto nápisy a navíc i text o umístění generálního semináře, který je dosud na průčelí budovy. Nowakova²²¹ práce o olomoucké epigrafice zahrnuje kromě již uvedených textů ještě datování hlavní věže a text na postamentu Winterhalderovy plastiky před průčelím. Ze sepulchrální epigrafiky byl nedávno zjištěn jinak anonymní nápis náhrobní desky z r. 1702 Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu,²²² která byla roku 1974 nalezena pod stallami v kostele sv. Mořice,²²³ kam se složitou cestou dostala po zrušení konventního kostela na Hradisku. V této souvislosti je upozorněno na renesanční náhrobní desku Eufemie t. č. v Křelově. Starého data²²⁴ je přepis a datovací rozbor chronogramu na podstavci sousoší sv. Jana Nepomuckého před Hradiskem. Nakonec je nutno odkázat i na Cerroniho²²⁵ soupis textů na zvonech.

Pohled do nejstarší minulosti KH obohacuje i literatura z oboru *numismatiky*, oba zakladatelé totiž razili z titulu údělných knížat vlastní minci. Josef Smolík²²⁶ dokonce spojuje opis některých denárů OTTO SERVVS DEI se založením kláštera Hradiska, Eduardu Fialovi²²⁷ se zdá být pro Otu charakteristický špičatý nos na aversu jedním z rysů, pro které byl nazýván Krásným. Denáry nesoucí jména Svatopluk a Eufemie byly původně připisovány knížeti Svatoplukovi. Emanuela Nohejlová²²⁸ věnovala zvláštní úvahu možnosti poručenství Eufemie nad Olomouckem, jehož jediným důkazem by byly právě ražby Svatopluka a matky Eufemie. Podezření u těchto denárů však budí jejich existence v nálezu z okolí Olomouce, publikovaného Františkem Bočkem,²²⁹ bratrem proslulého archiváře Antonína Bočka. Katalog moravských ražeb²³⁰ z roku 1964 rozlišuje již vedle denárů Oty Sličného také ražby z doby poručenství Eufemie. Podle poslední

Cáchovy²³¹ práce byly Otovy denáry nalézány nejvíce na Moravě, v Polsku a nejméně v Čechách, kdežto mince jeho manželky pouze v Olomouci.²³²

Hradištský konvent proslul vydáním medailí k 600. výročí příchodu řádu roku 1751, k sekundici opata Pavla Ferdinanda Václavíka 1776 a masovými náklady poutních medailí kopeckých, hlavně od korunovace 1732. První podchytil soupisně tyto ražby Emanuel Hauner,²³³ po některých doplňcích²³⁴ následuje poněkud rozšířenější soupis Antonína Taula²³⁵ s jeho pozdějším dodatkem.²³⁶ Pobytu Dobrovského na Hradisku vzpomenula teprve NSČ medailí raženou r. 1967.²³⁷

O josefínském *likvidaci* KH nutno některé údaje sbírat i v jiných tematických částech, např. o knihovně. O osudech inventáře — opatských pektorálů, kostelního a stolního stříbra, jak je často ledabyly dokumentují dražební protokoly, pojednal Josef Samsour.²³⁸ O nemovitostech (rozprodej panství v 1. polovině 19. století) se dočteme ve značně nepřehledné kompilaci Františka Šmída,²³⁹ o lesních plochách až do dnešní organizace pojednal Emil Hošek.²⁴⁰ Hospodářskou registraturu panství z období hrabat St. Genois objevil r. 1921 A. L. Krejčík²⁴¹ ve Šternberku. Archiv velkostatku KH, uložený dnes v SOA v Janovicích, obsahuje materiály od dob kanonie, hlavně však za nástupnických držitelů.²⁴² Kolem někdejší kanonie se postupně vyvinula městská část zvaná Klášterní Hradisko,²⁴³ matriky kurácie jsou od r. 1784,²⁴⁴ vývoj a personálie v duchovní správě lze sledovat v arcidiecézních kalalozích od r. 1786.²⁴⁵

Nejstarší díla z oblasti *dějin umění* věnují pozornost výhradně poslednímu stavu KH. Čelný malíř moravského baroka Jan Kryštof Handke popisuje v autobiografii,²⁴⁶ vydané r. 1911 Richardem Försterem,²⁴⁷ svůj přínos na výzdobě Hradiska. V roce 1728 zaznamenává malbu světnic v prelatuře, 1736 oltářní obraz pro prelátskou kapli, 1737 velkou jídelnu a sál, komorníkův pokoj, prelátův obytný pokoj, archiv, další světnici a prelátovu kapli, v jídelně dokončil 1739 portréty prelátů a mezitím roku 1738 mnoho místností v nové prelatuře. Po rukoписné práci Ondřeje Schweigla,²⁴⁸ který z hlediska svého výtvarného oboru věnoval pozornost především sochařským a malířským výtvarům, méně vlastní budově, podává první umělecké dějiny J. P. Cerroni,²⁴⁹ a to na základě písemných pramenů vesměs existujících. Uvádí jména stavitelů i architektů (J. P. Tencala, D. Martinelli ap.) V jeho sbírce je pozoruhodný materiál jednak ve vlastnoručných opisech²⁵⁰ — výpisy ze smluv s umělci, o stavební činnosti 1693—1740, 1773, výdaje za hlavní oltář v konventním kostele 1709 a vedle toho originální korespondence z klášterního archivu,²⁵¹ vedená mezi umělci a opaty, například 1691—1694 Diviš Straus, 1726, 1730 Hirnle, Fontana, 1740—1741 F. S. Wiedon, 1740, 1747 Daniel de Gran della Tore, 1751 P. Troger, Winterhalter, Rotter, Stern, 1753 bratři Klauberové, 1755 J. Hoffmann v Přerově (iluminace při příjezdu Marie Terezie) aj. Prvního publikovaného umělecko-historického zpracování se KH dostalo v kapitole dvousvazkového díla Adolfa Nowaka²⁵² (s Kachníkem²⁵³ též česky) o olomouckých církevních památkách. Nowak stručně popisuje polohu, podává výčet kronikářů a historiků Hradiska, jeho stručné dějiny a první solidní vyličení stavebního vývoje, zaznamenává podíl opatů na výstavbě, účast umělců a jejich díla, přičemž použil autobiografie J. K. Handka. Popis objektu je doprovázen půdorysem přízemí. Nutno upozornit na správné datování nouzového zastřešení hlavní věže (1856), rovněž dokumentované nárysem původního stavu. Důležitá je Nowakova zmínka o plánech zhotovených r. 1784 Josefem Aloisem Stabelem, tehdy uložených v archivu ženijního ředitelství, které jsou nyní nezvěstné. — Z nedostatků je možno např. uvést, že nad vchodem do opatovy kaple je portrét papeže Benedikta XIII. (1724—1730), nikoli opata Benedikta III. (1714—1720). V této prostora neuvádí Handkovo zobrazení Bořivojova křtu, dále např. ve vestibulu opomenul symboliku šesti ženských postav, ve slavnostním sále jsou nesprávně popsány plastiky biblických výjevů. Zcela závislá na Nowakovi je kapitola v umělecko-historické topografii Moravy Augusta Prokopa.²⁵⁴ Úplností údajů nedosahuje úrovně předlohy. Značný význam však mají reprodukované nákresy půdorysu 1. poschodí a řezů různými partiemi stavby, na něž upozornil

již Nowak. Po informativních statích Reinholda Lentschiga²⁵⁵ a Josefa Kšíra,²⁵⁶ obsahujících upozornění na některé výtvarné prvky, následuje monografie Augustina Neumanna²⁵⁷ o řádovém malíři Diviši Straussovi, vyučenci Lublinského, založená mj. na domácích diářích. Neumann věnuje pozornost umělcovu studijnímu pobytu v Římě a Benátkách a uvádí chronologický soupis jeho tvorby. Zvláště podrobného uměleckého zhodnocení se dostalo komplexu kanonie v disertaci Leopolda Chvostka,²⁵⁸ založené na perfektní znalosti objektu a svědomité heuristice diářů a písemné agendy s umělci. Svým způsobem poprvé je zde podán formální popis památky a na základě kombinace s prameny ověřen hlavní projektant Giovanni Pietro Tencala, vymezen podíl Domenica Martinelliho na tvorbě prelatury a účast Jana Lukáše Hildebrandta na prelátské kapli sv. Štěpána. Kontroly vyžadují některé méně podstatné detaily. Tak domněle nesprávný údaj o změně krytu hlavní věže je Šemberovi připsán neoprávněně, zřejmě nedopatřením je uvedena tematika ve slavnostním sále: reliéf Přistání apoštola Pavla — správně na Maltě, jak ostatně vyplývá z popisu; volná plastika Achillech dává Davidovi a družině posvěcené chleby — autor zde uvádí tematiku podle Nowaka, ale cituje správnější určení Bolkovo. Chvostkovu práci doplňují dvě studie Václava Richtra, zaměřené sice na nejstarší dějiny Olomouce, ale zvláště druhá z nich představuje přehled stavebního vývoje předbarokní éry. V pojednání o vzniku Olomouce²⁵⁹ staví vedle problematiky úlohy vrcholu tzv. Olomouckého kopce druhý problém — KH s jeho doloženými počátky 1077—1078 i prvním názvem Hradiště ve 12. stol. Zatímco premonstrátský analisté chápali vznik Hradiska jako sídla Jitčína proti hradu na dómském návrší, naznačil I. L. Červinka,²⁶⁰ že bývalý hrad Hradisko musel být starší. Richter uvádí důkazy pro opevnění Hradiska: Tetzlovu zmínku o poloze kostela sv. Štěpána za klášterní ohradou, nejstarší pohled na KH s naznačenými valy i několik zmínek v diářích o situaci kostela sv. Štěpána na valech nebo mimo areál kanonie ohrazené zdí. Obdobně v pasáži monografie o raně středověké Olomouci²⁶¹ se Richter staví kladně k existenci kmenového hradu na místě KH v 9. století, byv upozorněn J. Poulíkem na zbytek valu v okolí kláštera. Srovnává vývoj s Rajhradem, Starým Městem-Velehradem a Hradištěm sv. Hypolita u Znojma. Stavební vývoj v dřívějších nepravidelných érách popsal na základě zpráv počínajících listinami z r. 1078, přes benediktinské anály, Tetzlovu kroniku a diáře. V pojednání o rozsáhlé činnosti Domenica Martinelliho na Moravě věnoval prof. Richter²⁶² kapitolu i Hradisku, která je jakýmsi dovětkem k Chvostkově práci, založeným na stejných pramenech. Stručně líčí výstavbu konventu podle původního plánu G. P. Tencally a orientaci opata Želeckého na Martinelliho před výstavbou prelatury. K realizaci projektu, jehož tvůrce byl na Hradisku 1699 a 1701, dochází až po požáru staré prelatury 1705 (Wolný uvádí 1715!), poslední etapa začala v květnu 1726, 1736 dospěla k jz. věži (datování na podnoží), na vnitřní výzdobě se pracovalo ještě 1739. Richter zde reprodukoval původní Tencallův celkový projekt i pozměňující plán prelatury patrně z ruky Martinelliho. Barokního období kanonie se Richter²⁶³ dotknul také několika zmínkami v příspěvku ke slovníku umělců a řemeslníků. Letmo naznačuje Viktor Kotrba²⁶⁴ možnosti vlivu Santiniho na projekt barokní stavby kostela sv. Štěpána, zvl. když pracoval pro zábrdovické premonstráty. O přítomnosti Jana Lukáše Krackera na Hradisku soudí Jana Vránová²⁶⁵ z toho, že použil kompozičního schématu Trogerovy fresky na výzdobě hlavní lodi premonstrátského kostela v Jasově na Slovensku; důkazem znalosti fresky i její přípravné skici je obraz u kapucínů ve Znojmě. Autorství kazatelny v konventním kostele se dotýká studie Viléma Jůzy.²⁶⁶ Poslední umělecko-historickou informací o KH podává Jaroslav Petruš.²⁶⁷ Základní biografické údaje o umělcích, kteří se podíleli na výzdobě KH, poskytují slovníky Thieme-Beckerův²⁶⁸ a Tomanův.²⁶⁹

○ Rozsáhlých zahradních ploch KH si všímá kolektivní práce o historických zahradách v českých zemích.²⁷⁰ Nadhledová rytina KH z r. 1749 se zahradním okolím ukázala autorům velmi názorně, jak se v našem prostředí vyrovnaly

francouzské a italské vlivy s dědictvím renesančních zahrad. Důležitou krajinou dominantu představovalo stromořadí tvořící částečnou osu mezi KH a rezidencí na Kopečku. Starší zahradní plochy a porosty u KH lze sledovat²⁷¹ od pohledového plánu okolí KH, vzniklého po roce 1695. Podle již uvedené rytiny z roku 1749 rozlišila v rukopisné práci Běla Šafářová²⁷² celkem tři zahradní plochy: vrchnostenskou (jv. od prelatury), konventní (s. od konventu) a kuchyňskou. Z původních porostů dřevin dosud vegetuje poblíž ohradní zdi při Černé cestě lípa srdčitá, kterou popsal Bohumil Šula,²⁷³ nyní památkově chráněná.²⁷⁴ Devastace starého lipového stromořadí v 30. letech se stala předmětem novinářské polemiky, po níž došlo k nové výsadbě.²⁷⁵

Oficiální seznam *nemovitých památek* v olomouckém okrese²⁷⁶ zahrnuje vedle areálu vojenské nemocnice sousední kostel sv. Štěpána, sousoší sv. Jana Nepomuckého, areál býv. hospodářského dvora a detašované plastiky v Nových Sadech a Pavlovičkách. Jako pomůcka pro pracovníky památkové péče vyšla nedávno speciální bibliografie,²⁷⁷ v níž je pamatováno zvláštním oddílem na KH. Restaurátorské práce uvnitř objektu trvají již dvě desetiletí, jak od r. 1958 sledovala ve stručných sděleních olomoucká Stráž lidu. Mimo jiné to byla renovace štukového stropu v tzv. Andělských schodech, prováděná skupinou Viktora Chytila a restaurování solitérní olejomalby Kalvárie (rest. Richard Polák).²⁷⁸ V roce 1959 byl tento úsek dokončen²⁷⁹ a štukatérská skupina se přesunula do prostory pod zmíněným schodištěm,²⁸⁰ kde současně restaurátor František Sysel prováděl sondy ve velmi poškozených obrazových polích. O pokračující restaurátorské činnosti uvnitř objektu i potřebě oprav exteriéru byla širší veřejnost čas od času opět informována.²⁸¹ Z přehledu Libuše Dědkové je dále patrné, že v roce 1972²⁸² byla provedena první etapa renovace nástrovní fresky Pavla Trogera z r. 1720 v prelaturě (rest. akad. mal. Karel Benedík). V následujícím roce²⁸³ pak vedle této náročné práce došlo na obnovu umělých mramorů (Silný a Selucký). Tyto práce zastihl ještě rok 1974, kdy akad. sochař Jan Neckař restauroval sochařskou výzdobu Baltazara Fontany, přičemž bylo obnoveno i původní zlacení plastik. Souhrnně pojednal o obnově sálu Ivo Hlobil.²⁸⁴ O rozsáhlých restaurátorských akcích i dalších problémech záchrany komplexu Hradiska referuje na prvních stránkách tohoto čísla Zpráv VÚO Z. Klimešová. Literatura si všímá také rozptýlených památek vázaných různými vztahy ke KH. Pozornost byla věnována např. hraničním kamenům,²⁸⁵ které vytyčovaly hranici panství. O volných plastikách údajně z KH přenesených do Nových Sadů a Povlu pojednává v dějinách novosadského kostela Julius Röder.²⁸⁶ Historii přemostění mezi městem a vojenskou nemocnicí od r. 1845 vylíčil Josef Kšíř.²⁸⁷

Průvodcovská literatura má za úkol seznámit s dějinami a uměleckými hodnotami KH široký okruh zájemců, který je nemalý. Stalo se tak vůbec poprvé v roce 1978 vydáním brožury Leoše Mlčáka (Hradisko u Olomouce, Ostrava 1978), k níž se vrátíme na jiném místě. Dosud byl interesent odkázán pouze na fond průvodcovských příruček zaměřených na okruh města, z nichž uvádíme pouze některé. Průvodce vydaný na samém prahu století Hölzlovým nakladatelstvím²⁸⁸ přináší základní historická data, po stavební a umělecké stránce je věnována pozornost pouze hlavní věži a jejímu portálu, dále kostelu sv. Štěpána, v něm pohřbišti zakladatelů. První český Nešporův²⁸⁹ průvodce obsahuje velmi stručný popis stavby a orientaci na některé umělecké prvky ve výběru, dále heslovitý přehled dějin KH a upozornění na nedaleký vojenský hřbitov, k němuž se stručně obrací též autor v průvodci po olomouckých hřbitovech.²⁹⁰ Bolkův²⁹¹ průvodce po sakrálních budovách v Olomouci je první tematickou publikací svého druhu a její výklad zasluhuje již bližší pozornosti. Po stručném historickém úvodu o KH (datum 1087 považujeme za tiskové nedopatření) přechází k popisu budovy a přístupných resp. relativně přístupných prostor. Na rozdíl od dřívější (např. Nowak) i pozdější uměleckohistorické literatury (Chvostek) správně určuje ve slavnostním sále plastiky Pavlovo přistání na Maltě a Achimelech dává Davidovi chleby. Nad vchodem kaple v jv. věži však není zobrazen opat (ale papež Bene-

díkt XIII.). V jz. věži nástropní malba nepředstavuje Obrácení sv. Pavla. Stať o kostele sv. Štěpána informuje stručně o pohřbech zakladatelů a tematice ol-tářních obrazů. Dostí textu je věnováno výmalbě r. 1891, provedené Karlem Schmiedem z Drážďan, při níž byla zakryta i Etgensova nástropní freska. Varhanám z konventního kostela platí zmínka v kapitole o kostele sv. Michala. Německý průvodce²⁹² z r. 1944 užívá pro KH archaického názvu Radisch, tehdy úředně zavedeného, uvádí základní historické údaje a nejvýznamnější umělecké prvky, přičemž opět u nástropní malby v pohostinském pokoji jz. věže je chybně uvedeno autorství. Dosud nejkvalitněji zpracované informace průvodcovského rázu, podané hutnou a výstižnou formou, přinesla obě vydání Smetanova²⁹³ průvodce (nutno opravit např. údaje u obr. 29).²⁹⁴ Zkratkově podaná historická a uměnovědná charakteristika KH v posledním olomouckém průvodci²⁹⁵ navazuje vcelku na tradici dřívějších zpracování (korigovat nutno datum zániku zastřešení střední věže).

Hradištská éra *moravského generálního semináře* má značně široký kulturní záběr. O spisové agendě semináře informuje průvodce olomouckého Státního archívu v rámci fondu Univerzita v Olomouci.²⁹⁶ Mnohdy v historickém líčení převažují osobnosti profesorů, nad nimiž vysoko ční jméno patriarchy slavistiky Josefa Dobrovského. Jeho hradištskému pobytu věnoval Vincenc Brandl²⁹⁷ v životopisné práci osmou kapitolu, z níž je zřejmé, že Dobrovský nebyl zde spokojen. Podle dopisu Durychovi se mu líbila poloha působiště, nikoli Olomouc a její obyvatelé vyjma Monseho. Brandl věnoval pozornost hlavně stykům D. s přáteli mimo Olomouc a jeho vědecké činnosti. V rozsáhlé práci o generálních seminářích líčí Josef Samsour²⁹⁸ ne právě utěšené a vzorné vnitřní poměry, do nichž vkročil D. po informativní návštěvě u svého přítele dvorního rady Zippeho ve Vídni. Panovaly zde neshody v názorech na osvojení českého jazyka u seminářistů, uvolněné mravy v semináři a atmosféra v profesorském sboru vyvolaná josefinisty, zvl. Václavem Stachem. Ke stému výročí smrti patriarchy slavistiky vzpomněl jeho olomouckých let v denním tisku Bohuš Vybíral.²⁹⁹ V obsáhlém článku věnoval pozornost i D. neutěšené situaci, kdy mezi racionalistickými josefinisty a stroze dogmatickými odpůrci vicerektora a pak rektora semináře se vyskytl ironií osudu především první olomoucký český poeta V. Stach, o němž Vybíral konstatoval, že „byl nejenom špatný veršovec, ... nýbrž také špatná povaha“. Vybíral obrací zřetel na styk D. s lidem v okolí, upozorňuje na rukopis *Vorlesungen über das Praktische in der christlichen Religion*. Na rukopis, který je pečlivým přepisem přednášek, upozornil šířeji Jaroslav Čičatka,³⁰⁰ jehož studie o letech D. v Olomouci, napsaná před půlstoletím, má stále základní platnost. V Čičatkově práci je ozřejmeno prostředí semináře včetně nepříznivého faktoru Stachova, i kladných zjevů Františka Poláška³⁰¹ a Josefa Vratislava Monseho,³⁰² s oběma pojilo D. trvalé přátelství. „Konflikt josefinského osvícenství s katolickou orthodoxií“, jak poznamenal v postscriptu své obsáhlé publikace, ukázal František Cínek³⁰³ dílčím způsobem v kapitole o semináři na Hradisku. Zprvu byla pro seminář určena bývalá kartouza a klášter klarisek; situaci řešil císař přidělením jezuitského semináře, který však rovněž nedostačoval. Potíže se po roce vyřešily rozhodnutím císaře o umístění na KH, kde alumni byli ubytováni v konventní části, představení v prelaturě, profesori v úřednických bytech a posluchárny dislokovány v dolním podlaží prelatury. V osvícensko-jansenistickém prostředí profesorského sboru byl výjimkou uvědomělý Čech František Polásek. Naopak profesor šl. Tammerburg proslul jedovatým sarkasmem a týral studenty, takže se bouřili. Dalšímu podivnému zjevu nejen historickému, ale i psychologickému, neplodnějšímu veršovci své doby a odpůrci Dobrovského V. Stachovi, je v díle věnováno celých 22 stran. V kapitole o Dobrovském se Cínek znova po Čičatkově obrací k dokumentu o D. přednáškách. Profil D. jako učitele a vychovatele doplňuje Augustin Neumann³⁰⁴ krátkým příspěvkem, který čerpal z dobrozdání o posluchačích z r. 1790 podepsaných Dobrovským. Z posudků jsou zřejmé předpoklady, které D. požadoval na kandidátech

kněžství, z nichž předního ocenění dosáhl musejní prefekt Jan Wolný (bratr moravského topografa). Neumann také dospěl k závěru, že D. za hradištského pobytu nebyl zednářem. Souhrn dosavadních historických poznatků o semináři podal barvitou formou Jan Drábek.³⁰⁵ D. pedagogické činnosti a rozboru jeho Vorlesungen bylo Drábkem věnováno značně místa. Časově vykonstruovaný údaj o příhodě při odhalení desky nad hlavním portálem r. 1787, kdy uhořel blesk do věže, která „však již obnovena nebyla a od té doby zkomolena hledí do kraje“, zůstává stále oblíbeným tvrzením autorů textů o Hradisku. Při dvouletém výročí narození Dobrovského věnoval jeho olomoucké památce výstižnou stať Oldřich Králík³⁰⁶ ve Sborníku SLUKO, jehož svazek byl redakcí připsán „k poctě a památce olomouckého pobytu Dobrovského“. Vzpomíná jako profesor obnovené univerzity záměru v r. 1946, kdy se uvažovalo o pojmenování této vysoké školy jménem Dobrovského. Hodnotí Dobrovského—vědce a připomíná jeho Vorlesungen jako nejzávažnějšího dokumentu vnitřního postoje D. v době jeho jediné veřejné funkce na KH. Také Králík si všímá jeho osobního okolí — neomalené cynického prof. Stacha a přátelských styků s Monsem, Cerronim, Poláškem a Wolným. Vorlesungen zaujaly jako samostatné teologické téma zvláště J. Volfa³⁰⁷ a F. M. Bartoše.³⁰⁸ Stykům D. s olomouckou lycejní knihovnou věnoval kratší studii Václav Nešpor.³⁰⁹ Podle katalogů sledoval jeho návštěvy knihovny (asi 60) a tituly výpůjček. Neušel mu rovněž napjatý poměr ke správě knihovny. Výčet D. veškeré literární činnosti a osobní korespondence, tedy i z hradištských let, zpracovali v souborném bibliografickém díle Miloslav Krbec a Miroslav Laiske.³¹⁰ Obdobně provedli soupis hlavní literatury o jeho díle a životě.³¹¹ V hlavních rysech pak podal J. Springer³¹² přehled dosavadní literární produkce o D. se zřetelem na jeho pobyt v KH spolu s popisem okruhu jeho zdejších přátel. Dosud téměř neznámý D. badatelský záměr o ikoně z majetku Rudolfa Říkovského z Dobřčic byl po předběžné rumunské studii Milana Šesana³¹³ uzavřen hodnocením,³¹⁴ které přineslo některé závěry o teritoriálním původu, autorství a datování rumunské pravoslavné památky, čímž byl završen zapomenutý úsek díla Dobrovského.

Počátky *vojenské nemocnice* v Olomouci byly více než skrovné: v květnu 1748 byly pro nemocné příslušníky posádky vyhrazeny dvě světnice v tehdejší špitálu sv. Ducha (nyní Denisova 45). Jiná situace nastala po zrušení jezuitského řádu, kdy mohutná konviktní budova se přeměnila na vojenskou nemocnici, jak také hlásá nápis nad hlavním portálem. Posléze v lednu 1802 se jí dostalo konečného umístění na KH. To je stručný přehled údajů, které uvádí Robert Schünke,³¹⁵ kdežto kronikář Leitmetzer,³¹⁶ současník této změny, zaznamenává omylem rok 1813. Práce Eduarda Wondráka³¹⁷ připomíná KH ve výčtu vojenských nemocnic v době bitvy u Slavkova a k r. 1814 zde čteme i jméno velitele majora Buola. V tragickém roce 1866 navštívil KH za své cesty po českomoravských bojištích dne 20. října František Josef I.³¹⁸ Z dalších velitelů někdejší posádkové nemocnice č. 6 lze uvést alespoň podle olomouckých statistických ročenek³¹⁹ začátkem století jména vesměs v hodnosti vrchního štábního lékaře 1. třídy (plukovníka): do r. 1905 dr. Jan Dubský, 1905—1906 dr. Matouš Boček, 1906—1909 dr. Antonín Bárta, 1909—1913 dr. Edmund Geduldiger, 1914 dr. Karel v. Elbogen, 1914—1918 dr. Marek, od 1918 dr. Stehlík.³²⁰ Z téhož pramene lze zjistit, že zde byla v letech 1903—1904 provedena kanalizace a postaven infekční pavilón, 1904 zaveden vodovod a od 1. října 1910 zahájila činnost zeměbranecká nemocnice (nyní odbočka), jejímž velitelem byl štábní lékař (mjr.) dr. Ladislav Šabata. Z novodobých dějin odkazujeme alespoň na jména čtrnácti rudoarmejců,³²¹ kteří zde zemřeli na následky zranění ve dnech 10. května až 1. června 1945 a přechodně byli pohřbeni na vojenském hřbitově v Černovíře.

Název KH, uvedený v nejstarší formě (falzum k r. 1126) Gradisch, je apelativního původu od Hradiště (z pův. grad-iště),³²² tj. hrazené místo nebo místo, kde stával hrad.³²³ Dřívější označení gradicense monasterium, klášter Hradiště, se po zrušení kanonie stalo vlastním jménem Klášter Hradisko.³²⁴ A. V. Šembera³²⁵

užívá forem Klášter Hradištský nebo na Hradištku, také na Hradisku. Klášter Hradisko je tedy užším pojmem pro někdejší konvent, kdežto pro areál okolního sídliště, do r. 1924 části Černovíra, se ujal název Klášterní Hradisko,³²⁶ který bývá i někdy zužován na nynější nemocnici. Pozůstatkem starší mutace Hradiště je adjektivum hradištský, které dosud přežívá i vedle formy Hradisko, ač podle moderního českého pravopisu³²⁷ by bylo žádoucí přídavné jméno hradiský. Dřívější německá úřední verze Kloster Hradisch byla násilně v r. 1940 přizpůsobena historickému znění Kloster Radisch³²⁸ (např. 1422 kloster Reidisch³²⁹).

Poznámky

¹ A. Kocman — M. Musilová — V. Pletka — J. Radimský — M. Švábenský — M. Trantírek — L. Urbánková — M. Wurmová, Průvodce po Státním archivu v Brně, Brno 1954, 364—365.

² Beda Dudík, J. P. Cerroni's Handschriften-Sammlung, Mährens Geschichts-Quellen, Brünn 1850.

³ Mojmir Švábenský, Cerroniho sbírka, Inventáře a katalogy fondů Státního oblastního archivu v Brně č. 26, Brno 1973 [1977]. Sr. referát P. Zaorala ve VVM XXX 1978, 108—111.

⁴ J. P. Cerroni, Nachrichten über Archive in Mähren, 33. Státní oblastní archiv Brno, Cerr I, 28a. — Švábenský, 144.

⁵ Irena Hrabětová-Bubová, Archiv kláštera hradištského, Brno 1961.

⁶ Bonaventura Piter, Thesaurus absconditus in agro seu monasterio Brzevnoviensi, Brno 1762, 184—185.

⁷ Gelasius Dobner, Annal. Hagec. V, 473.

⁸ Ant. Boczek, Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, tomus primus, Olomucii 1836, str. 162—164, č. 182.

⁹ Karel Jaromír Erben — Josef Emler, Regesta diplomatica necnon epistolaria regni Bohemiae, I, Pragae 1855, str. 69, č. 160.

¹⁰ Gustavus Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, tomus I, Praeae 1904—1907, str. 82—85, č. 79.

¹¹ Václav Husa a kol., Naše národní minulost v dokumentech, I. díl, Praha 1954, 30—32.

¹² Beda Dudík, Dějiny Moravy II, Praha 1875, str. 282, pozn. 3.

¹³ Josef Teige, Zpráva o pramenech dějin kláštera Hradištského u Olomouce (až do r. 1300), VKČSN 1893 XII.

¹⁴ Viktor Pinkava, O některých podvržených listinách kláštera Hradištského, ČMM XXXIII 1909, 392—400.

¹⁵ Týž, O založení kláštera hradištského, tamt. XXXIV 1910, 55—62.

¹⁶ Václav Novotný, České dějiny, I, 2, Praha 1913, 210.

¹⁷ Max Hein, Die Gründung von Kloster Hradisch bei Olmütz, ZDVGMS 32 1930, 198—213.

¹⁸ Václav Hrubý, Tři studie k české diplomacie, Brno 1936, 81.

¹⁹ Zdeněk Fiala, K počátkům listin v Čechách, HS I 1953, 38—39.

²⁰ Týž, K otázce funkce našich listin do konce 12. stol., SPFFBU 1960, C 11, str. 8—9.

²¹ Jindřich Šebánek — Sáša Dušková, Česká listina v době přemyslovské (nástin vývoje), tamt., 1964, 54.

²² SMM LXXX 1961, 368—369.

²³ Prokop Zaoral, K jménům moravských rybníků, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV IV 1963, 339—340.

²⁴ Týž, K zakládací listině hradištského kláštera z roku 1078, ČČH XVI 1968, 275—283.

²⁵ Karel Dolista, Ještě k listinám hradištského kláštera z roku 1078, tamt. XIX 1971, 111—118.

²⁶ VVM XXIII 1971, 466—467.

²⁷ CDM I, Olomouc 1836; II, 1839; III, 1841; IV, 1845; V, Brno 1850; VI, 1854; VII, 1858; VIII, 1874; IX, 1875; X, 1878; XI, 1885; XII, 1890; XIII, 1897; XIV, 1903; XV, 1903.

²⁸ CDB I, Praha 1904—1907; II, 1912; III, 1942; IV, 1962—1965; V, 1974. Rozbor hradištské listiny dané Přemyslem Otakarem I. r. 1201, otištěné ve II. svazku, podal Ladislav Hosák, Poznámky k Friedrichovu Codexu z let 1198—1230, ČSPS LVIII 1950, 148—156.

²⁹ Jindřich Šebánek, Archivy zrušených klášterů moravských a slezských, 1, Publikace Zemského archivu v Brně, nová řada sv. I, Brno 1932.

³⁰ Viktor Pinkava, Litovel na slovanském a německém právu, ČVSMO XVIII 1901, 17—23.

³¹ Jindřich Šebánek — Sáša Dušková, Kritický komentář k moravskému diplomatáři, Praha 1952.

³² Beda Dudík, Iter Romanum, II. Theil, Wien 1855.

³³ F. X. Parsch, Das Stadt-Archiv zu Olmütz, I. Theil: Regesten zur Urkunden-Sammlung, Olmütz 1901.

- ⁵⁴ Franz Palacký, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges*, I. Band, Prag 1873.
- ⁵⁵ Bertold Bretholz, *Moravský zemský archiv. Katalog výstavy zemského archivu*. Brno 1908. Str. 136, č. 111; str. 143, č. 175.
- ⁵⁶ František Hrubý, *Moravské korespondence a akta z let 1620—1636*, 1., 1620—1624, Brno 1934, *Publikace Zemského archivu v Brně, nová řada, svazek II*, 293.
- ⁵⁷ P. Chlumecký — J. Chytil — K. Demuth — A. Wolfskron, *Die Landtafel des Markgrathumes Mähren*, I, Brno 1856; Tomáš Kalina, *Moravské zemské desky II, kraj brněnský*, Brno 1950; František Matějka, II, kraj olomoucký, 1948; Miroslav Rohlík, III, kraj brněnský, 1957; František Matějka, III, kraj olomoucký, 1953.
- ⁵⁸ František Černý, *Ukazatel jmen k latinským zemským deskám brněnským a olomouckým* vydaným P. ryt. Chlumeckým, Josefem Chytilém, Kar. Demuthem a A. ryt. Wolfskronem r. 1856, Brno 1914.
- ⁵⁹ Vincenc Brandl, *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové*, I, Brno 1872; II, 1873; III/1, 1878; III/2, 1880; IV/1, 1881; IV/2, 1882; V/1, 1888; V/2, 1892; VI, 1895; Bertold Bretholz, VII, 1911.
- ⁶⁰ *Monasticon Moraviae*, tom. VI, Cerr I, 78. — Švábenský, 170.
- ⁶¹ *Diplomataria monasteriorum et civitatum marchionatus Moraviae*, Cerr II, 118. — Švábenský, 298.
- ⁶² *Diplomat. Moraviae*, Cerr II, 121. — Švábenský, 302.
- ⁶³ *Verschiedene Privilegia und Briefschafften hierin inserierte, das hochlöbl. Closter-Stiefft Hradisch*, Cerr II, 312. — Švábenský, 540.
- ⁶⁴ Teige, 58—61.
- ⁶⁵ *Privilegia, contractus, emtiones etc. in Moravia II*, Cerr II, 315. — Švábenský, 544.
- ⁶⁶ *Copiae privilegiorum et diversorum compactatorum*, Cerr II, 317. — Švábenský, 550.
- ⁶⁷ *Materialien zur Kirchengeschichte von Mähren*, Cerr II, 251. — Švábenský, 451.
- ⁶⁸ Stanislav Znoyma, *doctor Pragensis, contra articulos Wiklefi*, Cerr II, 358. — Švábenský, 594.
- ⁶⁹ *Epistolae (autogr.) eruditorum in Bohemia et Moravia*, Cerr II, 145. — Švábenský, 337.
- ⁷⁰ *Originalbriefe über Kunstsachen in Mähren II*, Cerr II, 300 — Švábenský, 518.
- ⁷¹ *Staatsbibliothek Wien*, rkp. 395, f. 87a — 148b.
- ⁷² *Bonaventura Piter, Thesaurus*, 189.
- ⁷³ Gelasius Dobner, *Monumenta historica Boemiae*, III, 1774, 17—24.
- ⁷⁴ Franz Pubitschka, *Chronologische Geschichte Böhmens*, IV, 1775, 315.
- ⁷⁵ J. Meinert, *Die böhmischen Geschichtsschreiber des ersten Zeitraumes*, *Wiener Jahrbücher der Literatur* XV, 1821, Anzeigeblatt 1—16.
- ⁷⁶ Týž, *Durchsicht des Auszuges aus dem Hradischer Zeitbuch in Dobner's Mon. hist. Boem.* p. 17—21 und des *Todtenbuchen ebendas p. 9—19 nach der Handschrift der k. k. Bibliothek*, *Hist. Eccl. L*, tamt., XLVIII 1829, Anzeige-Blatt 35—38.
- ⁷⁷ Fr. Palacký, *Würdigung der älteren böhmischer Geschichtsschreiber*, Prag 1850.
- ⁷⁸ Christian d'Elvert, *Historische Literatur-Geschichte von Mähren*, 1850, 12.
- ⁷⁹ W. Wattenbach, *Mon. Germaniae historica*, SS XVII 1861, 643—653.
- ⁸⁰ *Letopisy hradištsko-opatovické*, FRB II, Praha 1874, 386, 390.
- ⁸¹ Teige, 3n.
- ⁸² Adolf Bachman, *Ueber ältere böhmische Geschichtsquellen IV. Die Hradisch-Opatowitzer Annalen*, ZDVGMS V 1901.
- ⁸³ Václav Novotný, *Studien zur Quellenkunde Böhmens*, MIOeG XXIV 1903.
- ⁸⁴ *Památky umění písařského v Čechách a na Moravě*, Praha 1904.
- ⁸⁵ CDB I, str. 82, č. 79.
- ⁸⁶ Emanuela Nohejlová, *Příběhy kláštera opatovického*, *Faculta philosophica Universitatis Carolinae Pragensis*, Praha 1925.
- ⁸⁷ Ladislav Hosák, *Kritické poznámky k moravské středověké analistice*, *Sbor. Vys. školy ped. v Olomouci*, *Historie II*, Praha 1955, 77—87.
- ⁸⁸ *Fragmentum chronici Bohemiae et Moraviae una cum fragmento necrologii capituli Olomucensis*, f. 26a—29b, Cerr II, 261b. — Švábenský, 475.
- ⁸⁹ Beda Dudík, *J. P. Ceroni's Handschriftensammlung. Erste Abtheilung: Die Landesgeschichte im Allgemeinen. Erste Folge: Der politische Theil derselben*. Brünn 1850, 273—279.
- ⁹⁰ Mojmir Švábenský, *Tzv. Moravská kronika, Studie o rukopisech 12 1973*, 191—206.
- ⁹¹ *Moravská kronika in: Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby*, Olomouc 1977, 35—42.
- ⁹² *Historia de fundatoribus progressis monasterii Gradicensis prope Olomutium siti cum eiusdem monasterii d. abbatum catalogo, authore Ioanne Tetzeliio Miglicensi*, Cerr II, 385. — Švábenský, 663.
- ⁹³ Václav Burian, *Návštěva krále Matyáše v klášteře Hradisku roku 1609*, *VVM VII* 1952, 92—93.
- ⁹⁴ *Podrobný popis konvolutu viz Švábenský, 663*.
- ⁹⁵ Teige, 7—12, 62—71. *Omylem uvádí místo cit. literatury Cerr II, 177*.
- ⁹⁶ Bertold Bretholz, *Die Tartaren in Mähren und die moderne mährische Urkundenfälschung*, ZDVGMS I 1897, 64—65.
- ⁹⁷ Augustin Neumann, *Ztracené středověké kroniky moravské*, *Sbor. hist. kroužku 23 1922*, 20—42, 106—114.

⁷³ Max Hein, Tetzl und Siebenaicher, zwei Kloster-Hradischer Chronisten, ZDVGMS 33 1931, 133—152.

⁷⁹ Ladislav Hosák, Středověké vyprávěcí prameny Moravy, II, Sbor. Vys. školy pedag. v Olomouci, Historie III, Praha 1956, 85—93.

³⁰ Historica relatio de conditoribus, primo arcis deinde monasterii Gradicensis nec non duplici fundatione, prima pro divi Benedicti monachis, altera pro ordinis Praemonstratensis canonicis factam, continens abbatum ex utroque ordine, ordine sibi succedentium, seriem cum gestis et actis eorundem aliisque memorabilibus, quae tam in Moravia, quam allis adiacentibus provinciis a prima Gradicii erectione usque ad nostra tempora acciderunt conscripta sub regimine rev. perillustr. ac amplis. d. prael. d. Alexii Worstii, abbatis Gradic. dignissimi a P. Michaelae Siebenaicher, Silesio Leovalense, dicti monasterii et ordinis canonico et presbytero anno 1676, SOA Brno, E 55, č. 37.

³¹ Christian d'Elvert, Das Kloster Hradisch in neuerer Zeit, Notizen-Blatt der hist.-statist. Section der kais. kön. mähr., schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, Nr. 12, Beilage der Mittheilungen 1859, 89—91.

³² Viz pozn. ⁷⁸.

⁸⁵ F. Christiani Hirschmentzel, ord. cisterciensis, Historia quadripartita de regno, de marchionatu et de monasterio Wellehrad, f. 505—511: Relatio in subsidium historiae Moravae de insigni monasterio Gradicensi et continuata ibidem abbatum series, Cerr II, 187. — Švábenský, 371. — Historia quadripartita de regno, de marchionatu Moraviae et de monasterio Wellehrad, f. 283—287b: Relatio &c., nyní v knihovně muzea v Kroměříži. — Švábenský, 374.

³⁴ Annales studiorum Gradicensium a tempore memorabili seniorum professorum huius monasterii conscripti a Hermano Banke, canonico reg. ord. praemonstrat. Gradicii ad Olomutium anno MDCLXX, Cerr II, 37. — Švábenský, 232.

⁸⁵ Ambrosius Malder, canonicus regularis ordinis praemonstratensis canonicae Gradicensis prope Olomutium conscripsit Diarium canonicae Gradicensis ordinis praemonstratensis, Cerr II, 238. — Švábenský, 435.

³⁶ Diplom. Moraviae IV, Cerr II, 121. — Švábenský, 302.

⁸⁷ Diarum hostilitatis Borussicae in Moravia anno 1741 exercitae. Conscriptum a Mariano Ulmann, canonicae Gradicensis ordinis Praemonstratensis ad Olomucium canonici regularis, Moravi Quassensis, 1741, Cerr II, 393. — Beda Dudík, Preussen in Mähren 1742, Wien 1869, 10—132, sep. z AÖG 40 1868, 373—559. — Švábenský, 678.

⁸³ Beiträge zur Geschichte der Stadt Olmütz, f. 268—277: Diarium reale captivitatis Borussicae E. P. Martino Winkler, pro tunc priori, et P. Adamo Ruebner, canonico Gradicensi, in casum non depositae a canonica centum quinquaginta millium florenorum summae abvenientis anno 1742, Cerr II, 58. — Dudík, tamt., 133—152. — Švábenský, 237.

³⁹ Utriusque Majestatis caesareae tum Olomucii, tum Gradicii penicillato calamo adumbrata praesentia 1748, Cerr II, 161. — Švábenský, 355. — Opis ve Stud. knihovně v Olomouci, ed.: Maria Theresia und Kaiser Franz in Olmütz und Kloster-Hradisch, Moravia I 1878, 731—736, 799—810.

⁹⁰ Diarium canonicae Gradicensis de anno 1758 . . . inchoatum a r. P. Godefrido Dubann, continuatum vero a r. P. Circatore Wenceslao Petsch, Cerr II, 113. — Švábenský, 295.

⁹¹ Diarium Evermodi Ruziczka, canonici regularis ordinis praemonstratensis, canonici Gradicensis ad Olomucium, rerum anno 1778 tam in monasterio Gradicensi quam extra gestarum, Cerr II, 338. — Švábenský, 567.

⁹² Acta nonnullorum Reverendissimorum praelatorum monasterii Gradicensis S. O. Praemon. et quidem a reverendissimo domino abbate Georgio Pavorino usque ad reverendissimum dominum abbatem Norbertum Umlauf inclusive conscripta a quaedam eximia praeclara penna, cuius partum pro eruditione et factorum admiratione videre ac revidere non poenitebit. Augustinus Gruber, canonicus Gradicensis, conscripsit. Cerr II, 177. — Švábenský, 366.

⁹³ Series reverendissimorum dd. abbatum Gradicensium, Cerr II, 346. — Švábenský, 573.

⁹⁴ Catalogus omnium confratrum canonicae Gradicensis praepositarum Csornensis et Turiensis in Hungaria a P. Joanne Rotter, Cerr II, 337. — Švábenský, 566.

⁹⁵ Cathalogus professorum Gradicensium ab anno 1630, ordine professionis dispositus, Cerr II, 64. — Švábenský, 246.

⁹⁶ Necrologium praemonstratensium circariae Bohemiae, Cerr II, 290. — Švábenský, 511.

⁹⁷ Acta parochias Gradicenses concernentia, Cerr II, 262. — Švábenský, 477.

⁹⁸ Miscellanea, oder Beschreibung der Feyerlichkeiten zu Ollmütz während der Anwesenheit Rudolphs II., 1577, f. 397—400, Cerr II, 261. — Švábenský, 473.

⁹⁹ Memoriale saeculorum seu ter secundum Gradicensis ecclesiae jubilaeum sub glorioso regimine Pauli Ferdinandi LVI. abbatis et visitoris generalis, ss. theologiae doctoris & proto-notarii apostolici, praesulis ac patris electi jubilaei, candido-historice compilatum a P. Adamo Ernesto Ruebner, canonico praemonstratensi, professo Gradicensi, anno 1751, Oppaviae.

¹⁰⁰ Bonaventura Piter, Dissertatio de monasterio Gradicensi prope Olomucium in Moravia, antea castro deserto et a primis heremitis Brzewnoviensibus velut in cavernis inhabitato, postea in abbatiam erecto, Thesaurus absconditus, 1762, 183—191.

¹⁰¹ S***, Topographische Schilderung des Markgrafthum Mähren, Erster Band, Prag u. Leipzig 1786, 108—113.

¹⁰² Franz Joseph Schwoy, Topographie vom Markgrafthum Mähren, I, Wien 1793, 273—285.

¹⁰³ Franz Xav. Wekebrod, Mährens Kirchengeschichte, I, Brünn 1814, 165n.

¹⁰⁴ Gregor Wolný, Die Markgrafschaft Mähren, V. Band, Olmützer Kreis, Brünn 1839, 384—405.

- 105 Uvádí Nowak, 21—22.
- 106 M. E. Sturm, Kloster Hradisch nächst Olmütz, Moravia 8 1845, 141—143.
- 107 Unterhaltungen am häuslichen Herde, 1854.
- 108 Gregor Wolný, Kirchliche Topographie von Mähren, I. Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese, I. Band, Brünn 1855, 325—349.
- 109 Vincenc Brandl, Kniha pro každého Moravana, Brno 1863, 299—300; 1892, 372—373.
- 110 Ladislav Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, 488—494.
- 111 Týž, Historický místopis střední a severní Moravy, Olomouc 1959, 26—32.
- 112 Týž, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848, Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848—1960, Úvodní svazek, Ostrava 1967, 231—233.
- 113 Augustin Neumann, Velikonoce v klášteře Hradisku L. P. 1693, Nedělní Den, 1. 4. 1945.
- 114 Václav Burian, Historický vývoj kláštera Hradiska u Olomouce, Národní muzeum v Praze, X. dvoudenní cyklus přednášek z oboru historie, historické archeologie a dějin umění, Praha 1967, 7—10.
- 115 Dagmar Navarová, Z dějin kláštera Hradiska, Stráž lidu 16. 10., 18. 10., 23. 10., 25. 10., 1. 11., 13. 11. 1969.
- 116 - j b -, Devět set let Hradiska, SL 2. 2. 1978.
- 117 J. Polášek, Devět staletí Hradiska u Olomouce, KN 5. 3. 1978.
- 118 J. P., Devět století od založení Hradiska u Olomouce, Rozhledy SmKV SKD PiT 1978, č. 1, str. 15—24, 2. str. obálky.
- 119 J. P., Farní kostel sv. Štěpána na Hradisku u Olomouce, tamt., str. 27—29, 3. str. obálky.
- 120 Thomas Joannes Pessina de Czechorod, Mars Moravicus, Pragae 1677.
- 121 Moraviae historia politica et ecclesiastica cum notis et animadversionibus criticis probatorum auctorum quam compendio retulerunt Adolphus Pilarž a S. Floro, et Franciscus Morawetz a S. Antonio, clerici regulares e scholis piis Cremsirii Moravorum, Pars prima — tertia, Brunnae 1785—1787.
- 122 Beyträge (Collectaneen) zur Geschichte der Universität in Olmütz, f. 12, Cerr II, 52. — Švábenský, 234. — Václav Nešpor, Dějiny university olomoucké, Publ. měst. archivu v Olomouci č. 3, Olomouc 1947, 58.
- 123 Geschichte der k. Stadt Ollmütz, verfasst von Florian Josef Lautzky, Syndicus der Stadt Ollmicz 1746, Cerr II, 58a. — Švábenský, 241.
- 124 Marian Ullmann, Alt-Mähren, I, Brünn 1762. — Marian Ullmanns Alt- und Neumähren. Zweyter ungedruckter Theil von eigener Hand des Verfassers geschrieben 1763, Cerr II, 392. — Švábenský, 678.
- 125 Joseph Wladislaw Fischer, Geschichte der königl. Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz im Markgrathum Mähren. Erster Band. Olmütz 1808.
- 126 Alois Vojtěch Šembera, Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861.
- 127 Wilibald Müller, Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz, Wien u. Olmütz 1882; Olmütz 1895.
- 128 Hubert Doležil, Politické a kulturní dějiny král. hlav. města Olomouce, Olomouc 1903.
- 129 František Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské, díl druhý, Brno 1902, str. 195, díl třetí, 1905, str. 410.
- 130 Zdeněk Opluštil, Z minulosti našeho kraje, díl I., Bohuňovice 1928.
- 131 Rudolf Dvořák, Dějiny Moravy, VM, Brno 1899.
- 132 Josef Dostál — František Říkovský, Olomoucký okres, VM, Brno 1935.
- 133 Václav Nešpor, Dějiny města Olomouce, VM, Brno 1936.
- 134 H. Kux, Hejčinský konviktský dvůr, ČVSMO XLIX 1936, 77—78.
- 135 Johann Kux, Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz, Reichenberg u. Olmütz 1937.
- 136 Hans Kux, Die deutschen Siedlungen um Olmütz, Olmütz 1943.
- 137 Josef Valihrač, Z minulosti olomouckého předměstí Hejčína, VVM IX 1956, 166—168.
- 138 Václav Burian, Olomoucký kraj za feudalismu, Olomouc 1958.
- 139 Ladislav Hosák, Z minulosti Olomouckého kraje, Poznáváme Olomoucký kraj, svazek první, Olomouc 1956.
- 140 Týž, Husitské revoluční hnutí v Olomouckém kraji, Olomouc 1960. — Týž, Olomoucký patriát v boji proti husitskému revolučnímu hnutí, Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Facultas philosophica, 1. Historica I., Sborník prací historických, Praha 1960.
- 141 Augustin Neumann, K dějinám husitství na Moravě, Olomouc 1939.
- 142 Bohumil Navrátil, Biskupství olomoucké 1576—1579 a volba Stanislava Pavlovského, Číslo XIX spisů poctěných jubilejní cenou Král. české společnosti nauk v Praze, Praha 1909, 67, 115.
- 143 Josef Bartoš — Jan Bistřický — Jiřina Holínková — Ladislav Hosák — Jan Navrátil — Jindřich Schulz — Vladimír Spáčil — Miloslav Trapl — Miloš Trapl — Vladislav Zápletal, Malé dějiny Olomouce, Ostrava 1972.
- 144 Josef Svátek, Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy, Sbor. archiv. prací XX 1970, 503—624.
- 145 Václav Richter, O vzniku města Olomouce, ČSPS LX 1952, 192—193.
- 146 Josef Poulík, Staří Moravané budují svůj stát, Gottwaldov 1960.
- 147 Boris Novotný, Výzkum v Olomouci-Hradisku, PV 1959, 127—132.
- 148 Týž, K otázce osídlení Olomouckého kopce a kláštera-hradiska ve střední a pozdní době hradištní, PA LV 1964, 392—415.
- 149 Josef Bláha — Pavel Michna, Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historickoarcheologického průzkumu při OSSPOP v Olomouci za léta 1974—1976, Okr. archiv v Olomouci 1976, 64.

- 150 Srv. pozn. 14, 17, 18.
- 151 Václav Richter, O vzniku města Olomouce, ČSPS LX 1952, 196.
- 152 SOA Brno, fond E 55, č. 43.
- 153 Sbirky Vlasteneckého musejního spolku, ČVSMO XI 1894, 115.
- 154 Tamt. XXII 1905, 96.
- 155 Zora Trňáčková, Zachraňovací výzkumy archeologického oddělení Vlastivědného ústavu v roce 1960, Zprávy VÚO 1961, č. 94, str. 19.
- 156 Václav Burian, Objev základů středověkého deversoria u Kláštera Hradiska v Olomouci (okr. Olomouc), PV 1973, str. 85–89, tab. 93–96.
- 157 Týž, Podzemní prostory v okruhu Kláštera Hradiska v Olomouci (okr. Olomouc), PV 1975, v tisku.
- 158 Týž, Nálezy středověkých kachlů v Klášteře Hradisku (okr. Olomouc), PV 1977, v tisku.
- 159 Viz pozn. 72.
- 160 Viz pozn. 30.
- 161 Viz pozn. 33.
- 162 Hormayers Archiv VIII, 461.
- 163 Wilibald Müller, Sagen und Geschichten der Stadt Olmütz, Olmütz 1892, 7–17.
- 164 Helena Lisická, Z českých a moravských hradů, Praha 1977, 333–338.
- 165 Piter, Thesaurus, 191.
- 166 Pubitschka, 333n.
- 167 Wekebrod, 118n.
- 168 Wolný, MM V, 394.
- 169 Beda Dudík, Mährens Geschichtsquellen I, 88.
- 170 Václav Novotný, Uvedení premonstrátů do kláštera Hradištského na Moravě, ČMM 50 1926, 155–170.
- 171 Václav Richter, Raněstředověká Olomouc, Spisy university v Brně — filosofická fakulta, 63, Praha—Brno 1959, 45–46.
- 172 Antonín Talášek, Na troskách Hradiska, Románová knihovna „Pozora“, Olomouc 1930.
- 173 Milada Machytková, Truchlivá píseň o jednom zamilovaném kurmšídu. Zprávy VÚO 1972, č. 156, str. 26–29.
- 174 K. Berger, Der große Střelnawald, ZDVGMS XIX 1915, 126n.
- 175 Gustav Friedrich, ČMM 39 1915, 370–372.
- 176 František Hrubý, Severní Morava v dějinách, Brno 1947.
- 177 Jindřich Schulz — Ladislav Hosák, Příspěvek k lokalizaci lesa Střelné, VVM 18 1966, 235–244.
- 178 A. Ferulík, Hranice domašovského lesa, tamt., 106–109.
- 179 Josef Prucek, „... meta que vulgo dicitur kopecz“, Zprávy VÚO 1972, č. 154, str. 8–10.
- 180 Zdeněk Opluštil, Urbář dolního panství kláštera Hradiště, ČVSMO XLIII 1930, 128–140. — Jaroslav Novotný, Poddanská půda na Moravě v 16. a 17. století, Sbor. archiv. prací 9 1959, 162–237.
- 181 František Spurný — Jaroslav Mezník, Státní archiv v Janovicích u Rýmařova, Průvodce po archivních fondech, Praha 1957, 80–81.
- 182 František Hrubý, Moravská šlechta r. 1619, ČMM 46 1922, 107–169. — Jaroslav Novotný, Moravský berní systém XVII. století, tamt. 58 1934, 145–286.
- 183 Jiří Radimský — Miroslav Trantírek, Tereziánský katastr moravský, Praha 1962.
- 184 Rudolf Hurt, Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku I, II, Ostrava 1960.
- 185 Josef Vrbka, Dějiny obce Nákla, Náklo 1940.
- 186 Oldřich Kavan, Historie zámku ve Vřesovicích u Prostějova, VVM VII 1952, 142–143.
- 187 Týž, Klášter Hradiště prodává obci Vřesovicům odumrt a rybníček, tamt., 45–46.
- 188 Týž, Robotní povinnosti vřesovicických poddaných, Zprávy KVSO 1960, č. 81, str. 12.
- 189 Miloš Trapl, Poddanské poměry na panství kláštera Hradisko u Olomouce koncem 16. a počátkem 17. století, ČSPS LXVIII 1060, 153–162.
- 190 Irena Hrabětová, K poddanským poměrům na panství kláštera hradištského v 1. polovině 17. století, Zprávy VÚO 1962, č. 103, str. 9–12; SMM 82 1963, 163–167.
- 191 Jan Bistřický, Dedikační obraz olomouckého kolektáře, Umění XXIV 1976, 407–416.
- 192 Jan Bistřický — František Drkal — Miloš Kouřil, Státní archiv v Opavě, Průvodce po archivních fondech svazek 3, Pobočka v Olomouci, Olomouc 1961, str. 58. — Jan Bistřický — Miroslav Boháček — František Čáda, Seznam rukopisů metropolitní kapituly v Olomouci, tamt., str. 123, č. 230.
- 193 Geschichte der Bibliotheken in Mähren, II. Band, Cerr I, 29, f. 5–37. — Švábenský, 145.
- 194 Gabriel Porthan, Historia Bibliothecae Regie academie Abvensio, 1771–1787.
- 195 Geschichte der öffentlichen Bibliothek an dem Lizeum zu Ollmütz, Cerr I, 30. — Švábenský, 146.
- 196 Beda Dudík, Forschungen in Schweden, Brünn 1852.
- 197 Týž, Chronik des Minoriten-Quardians des St. Jacobs-Klosters in Olmütz, P. Paulinus Zaczkovic, über die Schweden-Herrschaft in Olmütz von 1642 bis 1650, AöG 62 1881, 2. Hälfte, 451–624.
- 198 Antonín Rybička, Přehled knihoven zrušených klášterů na Moravě a ve Slezsku (podle soupisu Jana Hankeho z Hankenštejna z l. 1786–1790), ČMM 19 1895, 63–67.
- 199 Anton Schubert, Die ehemaligen Bibliotheken der von Kaiser Josef II. aufgehobenen Mönchklöster in Mähren und Schlesien, sowie die der Exjesuiten zu Teschen und Troppau, Centralblatt für Bibliothekwesen 17 1900, 321–336, 401–423, 449–468.

- ²⁰⁰ Jan Springer, K dějinám Státní vědecké knihovny v Olomouci, Práce odboru společenských věd VÚO č. 11, Olomouc 1966.
- ²⁰¹ Bohuslav Smejkal, Státní vědecká knihovna v Olomouci 1566—1966, Publikace SVKOL č. 4/1966, Olomouc 1966, 8.
- ²⁰² Dagmar Navarová, Z dějin knihovny na Hradisku, SL 15. 11., 20. 11., 22. 11., 27. 11., 29. 11., 4. 12., 11. 12., 13. 12., 18. 12. 1969.
- ²⁰³ Dagmar Navarová, Dějiny knihovny kláštera Hradiska u Olomouce, Knihovna, sv. 9, str. 273—316, obr. 1—10, Praha 1975 (separát).
- ²⁰⁴ Emanuel Hauner, Vlastnické knižní značky premonstrátské, Praha 1940.
- ²⁰⁵ Josef Lantsch, K hudbě v klášteře Hradisku v l. 1693—99, Práce z hist. semináře CM fakulty bohosl. v Olomouci č. 38, Olomouc 1939.
- ²⁰⁶ Emil Axmann, Moravské „opery“ ve století XVIII., ČMMZ XII 1912, 207—219.
- ²⁰⁷ Antonín Breitenbacher, Hanácká opera z r. 1747, ČVSMO XLV 1932, 162.
- ²⁰⁸ K. Kvas, Okrajová poznámka k „Hanáckým operám“, Lid. obroda 15. 6. 1950.
- ²⁰⁹ Zdeněk Fridrich, Malé barokní varhany na Hradisku u Olomouce, Zprávy VÚO 1966, č. 128, str. 18—23, 4. str. obálky. — Týž, K dějinám varhan na Kopečku a na Hradisku u Olomouce, Hudební věda 1960, 128—168. — Týž, K problému historických varhan na Moravě, Sbor. pam. péče v Sm kraji I 1971, 43—44.
- ²¹⁰ Antonín Schindler, Z historie varhan u sv. Michala v Olomouci, Výr. zpr. Okr. arch. v Olomouci za r. 1975, Olomouc 1976, 47—62.
- ²¹¹ Václav Burian, Ikonografie Olomouce do roku 1900 (I. část), Sborník KVMO IV B 1956—1958, str. 371—421, obr. 32—59.
- ²¹² Klášter Hradisko u Olomouce r. 1751, Olomouc 1976.
- ²¹³ Václav Burian, Olomouc ve fotografii 19. století (ikonografie Olomouce do roku 1900, II. část), Práce odboru společenských věd VÚO č. 29, Olomouc 1973.
- ²¹⁴ Rudolf Smahel, Olomouc ve fotografii, Olomouc 1960; Ostrava 1963; Martin 1969; Martin 1975.
- ²¹⁵ Monumenta Sepulchralia et Inscriptiones in Moravia. Collegit Ioannes Petrus Cerroni, ad inclytum Moraviae et Silesiae Gubernium Secretarius, 1799, fol. 566, 567, Cerr I, 79. — Švábenský, 172.
- ²¹⁶ Sammlung von Grabschriften und Inschriften im Mark-Grafthum Mähren und dem kaiserlichen Antheil Schlesiens. Zusammen getragen von Johann Peter Cerroni, k. k. mährisch-schlesischen gubernial Sekretär, 1805, f. 113, 114, Cerr I, 97. — Švábenský, 178.
- ²¹⁷ Šembera, 148.
- ²¹⁸ Wolný, KT I/I, 326.
- ²¹⁹ Leopold Chvostek, Klášter Hradisko v době barokní, Olomouc 1951, 11.
- ²²⁰ Adolf Nowak, Kirchliche Kunst-Denkmale aus Olmütz, zweite Serie, Olmütz 1892, 21, 23, 28.
- ²²¹ Týž, Inschriften aus Alt-Olmütz, MCC XXIV 1898, 103, 104.
- ²²² Cerr I, 97, f. 91 (208). — Bohumil Zlámal, Dějiny kostela svatého Mořice v Olomouci, Olomouc 1939, 71—72.
- ²²³ Václav Burian, Nález dvou náhrobních desek v Olomouci (okr. Olomouc) PV 1974, 78—81.
- ²²⁴ A., Zur Kunstgeschichte, Moravia 8 1845, 427.
- ²²⁵ Glocken Inschriften in der Ollmitzer Diocese, f. 217a, Cerr I, 58. — Švábenský, 160.
- ²²⁶ Josef Smolík, Denary údělných knížat na Moravě (XI. a XII. stol.), Rozpravy Čes. akad. cis. Frant. Jos. pro vědy slovesnost a umění v Praze, tř. I, roč. V, čís. 8, Praha 1896, str. 14—18, tab. I: 5—12.
- ²²⁷ Eduard Fiala, České denary, Praha 1896, str. 316—318, tab. X: 2—9.
- ²²⁸ Emanuela Nohejlová, Denár kněžny Eufemie, NČ IV 1928, 1—6.
- ²²⁹ Franz Boček, Beiträge zu Mährens Münzen aus dem Mittelalter, Mittheilungen der Mähr.-schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues 1848, 308n.
- ²³⁰ Sborník I. numismatického symposia 1964, Numismatica Moravica II, Brno 1966, str. 196—197, tab. V: 42—51, VI: 63—64.
- ²³¹ František Cach, Nejstarší české mince II, Praha 1972, str. 22—23, obr. 369—380.
- ²³² Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl, Praha 1956, str. 66, č. 1716.
- ²³³ Emanuel Hauner, Premonstrátské medaile, jetony a odznaky bývalé českomoravské cirkvie, NČ XVIII 1942, str. 32—57, tab. IV, V.
- ²³⁴ Václav Burian, K soupisu premonstrátských ražeb, NL XII 1957, 82—83. — Týž, Neznámá olomoucká premonstrátská ražba, tamt. XVI 1961, 179.
- ²³⁵ Antonín Taul, Olomoucké medaile, plakety, žetony a známky. Práce odboru společenských věd VÚO č. 22, Olomouc 1969, str. 23—29, 36—37, 43—44, 48—49, tab. X, XI, XXIV, XXV.
- ²³⁶ Týž, Další neznámé medaile z Kopečka u Olomouce z přelomu 17. a 18. století a dvě nové ražby z poslední doby, Zprávy VÚO 1970, č. 148, str. 23.
- ²³⁷ Rudolf Pospíšil, Pamětní medaile vydané olomouckými numismatiky za 50 let činnosti, tamt. 1973, č. 160, str. 32—34.
- ²³⁸ Josef Samsour, Prodej věcí movitých ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě, otisk z Hlídky 1911—1912, 3, 4, 28, 42—44, 47.
- ²³⁹ František Šmíd, Zrušení a parcelace premonstrátského(!) kláštera na Hradisku, Olomouc 1937.
- ²⁴⁰ Emil Hošek, Historický průzkum lesů, Lesní hospodářský celek I, bývalá panství Šternberk (část), klášter Hradisko (část), Velká Bystřice (část) a Bělkovice, Olomouc 1956, 20—40.
- ²⁴¹ Adolf Lud. Krejčík, Příspěvky k soupisu archivů velkých statků, Prameny a základy vyd. ČSAZ, řada A, čís. 1, Praha 1929, 116.

- ²⁴² Jan Řezníček — Květa Haubertová — Antonín Roubic — Rudolf Zuber, Státní archiv v Opavě, Průvodce po archivních fondech svazek 4, Praha 1961, 47—51.
- ²⁴³ Miloš Trapl a kol., Historický místopis politického okresu Olomouc-město 1848—1960, Olomouc 1972, 24—25. — Josef Bartoš a kol., Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848—1960, svazek III, Ostrava 1972, 54.
- ²⁴⁴ Spurný — Mezník, 121.
- ²⁴⁵ Catalogus venerabilis cleri archi-dioecesis Olomucensis . . . pro anno 1786, Olomucii, 6. — Posledně Katalog arcidiecéze olomoucké, Olomouc 1976, 13.
- ²⁴⁶ Handke Joh. Christ., Fresco-Malers aus Mähren, eigenhändige Lebensnachrichten, Cerr II, 180. — Švábenský, 368.
- ⁴⁷ Richard Förster, Johann Christoph Handke's Selbstbiographie, Breslau 1911, 16, 19—22.
- ²⁴⁸ Bildende Künste in Mähren, 1784, SOA Brno, rkp. č. 843.
- ²⁴⁹ Skizze einer Geschichte der bildenden Kunste in Mähren. Erste Abtheilung. Entworfen von J. P. Cerroni 1807. Fol. 162n. Cerr I, 32. — Švábenský, 147.
- ²⁵⁰ Miscellen Böhmen und Mähren betreffend I, fol. 111—117, Cerr II, 266. — Švábenský, 489.
- ²⁵¹ Originalbriefe über Kunstsachen in Mähren, II, Cerr II, 300. — Švábenský, 518.
- ²⁵² Viz pozn. ²²⁰.
- ²⁵³ Adolf Nowak — Josef Kachník, Církevní památky umělecké z Olomouce, druhá sbírka, Olomouc 1895.
- ²⁵⁴ August Prokop, Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung, IV. Band, Wien 1904, 1082—1086.
- ²⁵⁵ Reinhard Lentschig, Deutsche Zeitung 1920, Folge 212, str. 3—4.
- ²⁵⁶ Josef Kšíř, Umělecké památky města Olomouce, in: Výstavba a národní hospodářství evropských měst, Československá republika, Olomouc, Berlín—Praha—Basilej 1930/1931, 54.
- ²⁵⁷ Augustin Neumann, Ze slavné doby malířství moravského baroka, Brno 1944.
- ²⁵⁸ Viz pozn. ²¹⁹.
- ²⁵⁹ Viz pozn. ¹⁴⁵.
- ²⁶⁰ Inocenc Ladislav Červinka, Slované na Moravě a říše Velkomoravská, Brno 1928, 90. — Týž, Hradiště a velehrady na Moravě, Uh. Hradiště 1948, 9—10.
- ²⁶¹ Viz pozn. ¹⁷¹.
- ²⁶² Václav Richter, Náčrt činnosti Domenica Martinelliho na Moravě, SPFFBU 1963, F 7, str. 53—55, obr. 1—2.
- ²⁶³ Týž, Archivní příspěvky k slovníku umělců a řemeslníků. Umění IX 1961, 303—310.
- ²⁶⁴ Viktor Kotrba, Česká barokní gotika, Praha 1976, 142.
- ²⁶⁵ Jana Vránová, Jan Lukáš Kracker — autor křížové cesty v Opavě-Kateřinkách, Sbor. pam. péče v Sm kraji 3 1977, 159—171.
- ²⁶⁶ Vilém Jůza, Moravské dílo Michala Zürna, Umění VIII 1960, 246—259.
- ²⁶⁷ Jaroslav Petřů — Antonín Gribovský, Krajinou Hané, Praha 1976, 44.
- ²⁶⁸ Ulrich Thieme — Felix Becker, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler I—XXXVII, Leipzig 1907—1950.
- ²⁶⁹ Prokop Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců I, II, Praha 1947, 1950.
- ²⁷⁰ Zdeněk Dokoupil — Pavel Naumann — Dušan Riedl — Ivan Veselý, Historické zahrady v Čechách a na Moravě, Praha 1957, str. 30, 32, obr. 66.
- ²⁷¹ Václav Burian, K historii zahrad a parků v Olomouci, Zprávy KVSO 1959, č. 79, str. 6—8, 4. str. obálky.
- ²⁷² Běla Šafářová, Vývoj olomouckých sadů, Olomouc 1974, 19, 67.
- ²⁷³ Bohumil Šula, Chráněné stromy na Olomoucku, Zprávy KVSO 1960, č. 83, str. 33—38.
- ²⁷⁴ ONV — OK v Olomouci, Vyhlášení chráněných stromů na území okresu Olomouc a stanovení podmínek ochrany, 1973.
- ²⁷⁵ František Urban, Krásy Olomouce, Přehled o činnosti Okrašlovacího spolku od roku 1924—1935, Olomouc 1936, 13—14, obr. 1.
- ²⁷⁶ Lubor Machytka, Státní seznam nemovitých kulturních památek v olomouckém okrese, Olomouc 1962, 7—8.
- ²⁷⁷ Marie Riedlová — Svatava Prečanová — Valerie Kolářková, Nemovité kulturní památky Severomoravského kraje, Publikace SVKOL čís. 6/1978, Olomouc 1978.
- ²⁷⁸ Klášter Hradisko, SL 16. 8. 1958.
- ²⁷⁹ „Andělské schody“ v Klášteře Hradisku, tamt. 10. 1. 1959.
- ²⁸⁰ Renovační práce v Klášteře Hradisku, tamt. 7. 3. 1959.
- ²⁸¹ -b-, Naše města a vesnice z ptáčích perspektiv, Klášter Hradisko, tamt. 14. 7. 1967.
- ²⁸² Libuše Dědková, Seznam restaurátorských prací, sledovaných KSSPOP v Ostravě v letech 1970—1972, Sbor. pam. péče v Sm kraji 2 1973, 128.
- ²⁸³ Seznam restaurátorských prací v Severomoravském kraji, tamt. 3 1977, 204—208.
- ²⁸⁴ Ivo Hlobil, Restaurační práce slavnostního sálu na Hradisku, Kdy kde co v Olomouci 1974, prosinec, 8—9.
- ²⁸⁵ B., Nález hraničního kamene z r. 1718, SL 12. 7. 1958. — B., Staré hraniční kameny, Zprávy VÚO 1967, č. 135, str. 22—24, 4. str. obálky. — (jj), Víte o starém hraničníku?, LD 22. 11. 1967.
- ²⁸⁶ Julius Röder, Geschichte der Vorstadt—Pfarrkirche „S. S. Ap. Philippi et Jacobi“ in Olmütz-Neustift, Olmütz-Neustift 1925, 8, 21—22.
- ²⁸⁷ Josef Kšíř, Historie dřevěné lávky přes řeku Moravu k Hradisku u Olomouce, Zprávy VÚO 1978, č. 192, str. 17—28.

- 283 Hölzel's illustrierter Führer durch die königliche Hauptstadt Olmütz, Olmütz 1901, 62—64.
- 289 Václav Nešpor, Olomouc, průvodce místopisný a kulturně historický, Olomouc 1927, 55. 57.
- 290 Týž, Průvodce po Ústředním hřbitově v Olomouci, Olomouc 1929, 18.
- 291 František Bolek, Katolické kostely a kaple v Olomouci, Olomouc 1936, 137—147, 69.
- 292 Fremdeführer Olmütz, Olmütz 1944, 42—44.
- 293 Robert Smetana, Průvodce památkami Olomouce, Olomouc 1948, str. 56—61, obr. 29; Ostrava 1966, str. 48—51, obr. 20.
- 294 Ostatní připomínky k 1. vydání viz V. Nešpor (vn-), ČVSMO 58 1949. 92.
- 295 Olomouc — turistický průvodce, Olomouc 1974, 53—54.
- 296 Bistřický — Drkal — Kouřil, 71.
- 297 Vincenc Brandl, Život Josefa Dobrovského, zvl. otisk ze SMM 1883, 57—73.
- 298 Josef Samsour, K dějinám generálních seminářů, Hlídka XXXV 1918, 16—20, 84—96, 145.
- 299 Bohuš Vybírál, Josef Dobrovský v Olomouci, Pozor 9. 1., 10. 1. 1929.
- 300 Jaroslav Čičátka, Dobrovský v Olomouci, XXVIII. výroční zpráva české státní realky v Olomouci, Olomouc 1930, 3—23.
- 301 Johann Jakob Heinrich Czikan, Die lebenden Schriftsteller Mährens, Brünn 1812, 118—121, 163—165.
- 302 Karel Žák, PhDr. a JUDr. Josef Vratislav šl. Monse, národní buditel, Nové Město na Moravě 1933, 26—27.
- 303 František Cinek, K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778—1870, Olomouc 1934.
- 304 Augustin Neumann, Ke kněžskému smyšlení Dobrovského v Olomouci, ČVSMO 49 1936, 80—81.
- 305 Jan Drábek, Moravský generální seminář, Loštice 1946.
- 306 Oldřich Králík, Josef Dobrovský v Olomouci, Sborník SLUKO B I/1951—1953, 95—105.
- 307 J. Volf, Dobrovskýs „Vorlesungen über das Praktische in der christlichen Religion“, Prager Presse 26. 7. 1936. — J. Volf — J. Vraštil, Přednášky o praktické stránce náboženství, Praha 1948.
- 308 F. M. Bartoš, Bohoslovecké přednášky J. Dobrovského, Kostnické jiskry 14. 4. 1949.
- 309 Václav Nešpor, Josef Dobrovský a olomoucká univerzitní knihovna, Knihovna, vědecko-teoretický sborník 3 1962, 5—22.
- 310 Miloslav Krbec — Miroslav Laiske, Josef Dobrovský, I, Bibliographie der Veröffentlichungen von Josef Dobrovský, Faculta philosophica Universitatis Palackianae Olomucensis, Serie slavica, Praha 1970.
- 311 Miloslav Krbec — Miroslav Laiske, Josef Dobrovský, II, Příspěvek k soupisu hlavní literatury o jeho díle a životě, Sborník prací pedagogické fakulty University Palackého v Olomouci, Jazyk a literatura 1968, 115—154. — Miloslav Krbec, Nová literatura o Josefu Dobrovském, Slavia XLVI 1977, 197—203.
- 312 Jan Springer, Josef Dobrovský a Olomouc, Sborník VSMO, Olomouc 1972, 125—128.
- 313 Milan Šesan, Sfintă icoană sculptată, Mitropolia Ardealului XIX 1974, 206—207.
- 314 Václav Burian — Vojtěch Tkadlík, Tzv. „Dobrovského“ ikona v olomouckých sbírkách, Umění XXIII 1975, 203—218.
- 315 Robert Schünke, Kranken- und Armenfürsorge in Alt-Olmütz, Olmütz 1905, 13, 23.
- 316 Josef Prucek, Leitmetzerova olomoucká kronika z let 1778—1829, Olomouc 1976, 16.
- 317 Eduard Wondrák, K obrazu vojenských nemocnic a jejich činnosti za období napoleonských válek na Moravě, Zprávy VÚO 1965, č. 125, str. 1—12.
- 318 Olomoucké noviny 24. 10. 1866. — Václav Burian, Pohřebiště obětí bojů u Tovačova roku 1866, Sbor. pam. péče v Sm kraji 4, v tisku.
- 319 Statistisches Jahrbuch der königlichen Hauptstadt Olmütz IV 1900—1904, 586; V 1905—1910, 62, 853; VI 1911—1918, 356. — Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1906, Wien 1905, 1096.
- 320 Další personálie viz např. Adress-Buch der königlichen Hauptstadt Olmütz, der Stadt Neugasse und der Vororte, Olmütz 1909, 83.
- 321 Památníky a hroby sovětských hrdinů z II. světové války v okrese Olomouc, Olomouc 1975.
- 322 František Černý — Pavel Váša, Moravská jména místní, Brno 1907, 194.
- 323 Pavel Váša — František Trávníček, Slovník jazyka českého, A—K, Praha 1937, 518.
- 324 Batovcův příruční místopis zemí koruny české: Čech, Moravy a Slezska, Praha 1909, 391. — OSN XI, 748.
- 325 Paměti, 78.
- 326 J. Bartoš a kol., Hist. místopis Moravy a Slezska, III, 54.
- 327 Např. Pravidla českého pravopisu, Praha 1960, 190.
- 328 Václav Duda, Místopisný soupis obcí, osad a samot v Olomouckém kraji, Olomouc 1956. — Amtliches deutsches Ortsbuch für Protektorat Böhmen und Mähren, Prag 1940.
- 329 Palacký, UB I, str. 394, č. 338.

Doplňky během tisku: V tématu Topografický rozvoj Velké Olomouce (Sbor. IV. sjezdu čs. geografů v Olomouci 1937, Spisy odb. Čs. spol. zeměp., ř. C 7, Brno 1938, 138—148) se prof. Uhl dotýká počátků KH faktografickými údaji z dosavadní literatury. — K Tetzlově kronice a Bočkovým falzům srv. Timoteus Pokora, Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241, SbVSMO 62(3), 1973, 172—183, 63(4), 1974—1976, 98—110.

Zusammenfassung

Übersicht der Literatur über Kloster Hradisko (Hradisch)

Anlaß zu dieser Arbeit war der 900. Jahrestag (1078—1978) der Entstehung der Herausgabe der so genannten Gründungsurkunde des Klosters Hradisko bei Olomouc. Im Grunde genommen handelt es sich um einen Bestandteil der Vorbereitungen zur Zusammenfassung der Geschichte des Klosters Hradisko — eine mit Kommentaren versehene Aufzählung der Literatur — vorwiegend historischen Inhalts, welche in Abteilungen zusammengefasst ist, zu welchen wir in diesem kurzen Resumé der Zahlen die hinweisenden Anmerkungen anführen. In der Einleitung ist die Literatur vom Archivfond zusammengefasst (Anmerkung 1—5), im besonderen Teile ist die Fachliteratur von der so genannten Gründungsurkunde aus dem Jahre 1078 (6—26) angeführt. Von den übrigen schriftlichen Quellen (27—50), von Narrativquellen (51—98) folgt eine Zusammenfassung von Arbeiten, welche von der Geschichte von Hradisko in genere handeln (99—119), im Rahmen der Geschichte der Stadt Olomouc und weiterer Gebiete (120—143) aufmerksam wird gemacht auf die monasteriologische Terminologie (144), die Literatur zu protohistorischen Problemen (145—150), und zu historisch-archäologischen Titeln von der Lokalität (151—158), von Sagen und anderen literarischen Formen (159—173), vom Konflikt um den Wald Střelná (174—179), von wirtschaftlichen Verhältnissen und den Beziehungen der Leibeigenen (180—190), vom beginnenden Klosterskriptorium (191—192), von der Hausbibliothek (193—204), von der Musik und vom Theater (205—210), von der Ikonographie des Objekts (211—214), von der Epigraphik (215—225), von den Beziehungen zur Numismatik (226—237), von der josefinischen Liquidation der Kanonie (238—245), von den künstlerisch-historischen Abhandlungen (246—269), von der Gartenflächen (270—275), von der Denkmalevidenz und Denkmalpflege (276—287), von der Literatur für Führer (288—295), vom Zeitabschnitt des mährischen Seminars (296—314) und vom Militärspital (315—321). Den Abschluss bildet eine Abhandlung von der Literatur über die Benennung der Lokalität (322—329).

Miloš Kouřil

PŘEDBĚLOHORSKÝ SEZNAM PREMONSTRÁTŮ NA HRADISKU

Na sklonku června roku 1614 vypravil se olomoucký biskup kardinál František Dietrichštejn na Hradisko u Olomouce, aby v tamním premonstrátském klášteře vykonal visitaci. Uvítal jej nedávno dosazený¹ opat Jiří Leodegar, který visitátorovi předložil též seznam svých spolubratří.² Tento soupis dochoval si do dnešních dob svůj význam — umožňuje nám totiž několik poznatků o skladbě komunity, která na jedné straně v oblasti ekonomické moci byla nejsilnější³ v řádové rodině na Moravě, na straně druhé nám zůstaly neznámé nejzákladnější údaje o jejím počtu, národnostním složení, vzdělání apod.

Zmíněný soupis uvádí tyto údaje:

- (1) *P. Prior Joannes Wlokus Opoliensis Silesius, 10 annos est in ordine, 4 in ordine sacerdotii. Studuit apud Patres Olomutii syntaxin et in monasterio casus conscientiae.*
  - (2) *P. Supprior Bernardus Bernekastel Treviriensis, 8 annos est in ordine, 3 in sacerdotio, studuit Olomutii apud Patres syntaxin, in monasterio audivit casus conscientiae.*
  - (3) *P. Simon Agvarius* — údaje neuvedeny.
  - (4) *P. Bartholomeus Capricolus Teplen. Bohemus, in ordine 22 annis, in sacerdotio 14, studuit rethoricae.*
  - (5) *P. Georgius Wielochius Falcenbergensis (= česky Nemozlín) Silesius, in ordine 20 annis, in sacerdotio 15, studuit rethoricae.*
  - (6) *P. Balthazar Rustabius Silesius Plesnensis, in ordine 19 annis, in sacerdotio 12, studuit in collegio Crumloviensi poesi.*
  - (7) *P. Joannes Gasparinus Silesius Coslensis (= Kozlín), in ordine 17 annis, in sacerdotio 12, studuit dialecticae.*
  - (8) *P. Joannes Absolon Crupinius Coslensis Silesius, in ordine 17 annis, in sacerdotio 13, audivit logicam apud Patres dum summi pontificis agibat alumnu.*
  - (9) *P. Paulus Svitavský Moravus, in ordine 15. in sacerdotio 11, audivit poesim.*
  - (10) *P. Wenceslaus Pasinus* — abfuit.
  - (11) *P. Vincentius Prinesius Silesius Coslensis, 12 annis est in ordine, et 8 in sacerdotio, dedit operam literis poeticae facultati.*
  - (12) *P. Bohuslaus Švábenský Moravus, 12 annis in ordine, 7 septimanis in ordine sacerdotii, studuit gramaticae.*
  - (13) *P. Jacobus Kralický Moravus, 12 annis in ordine, in sacerdotio 5, studuit syntaxi et in monasterio audivit casus conscientiae.*
  - (14) *P. Matheus Simsalius Silesius Plesnensis [= Pštína], in ordine 6 annis et in sacerdotio 3 annis, audivit poesim apud Patres et controversias in monasterio.*
  - (15) *P. Carolus Augustus Wackher a Wackenfels Wratislaviensis Silesius, in ordine 6 annis, in sacerdotio medio anno, studuit Romae apud Patres poesim.*
  - (16) *P. Samuel Chotieborius Boemus de Chotěboř, 4 annis et dimidio in ordine, in sacerdotio medio anno, studuit logicae.*
- (1) *F. Casparus Konatowsky Cilicensis [= Bělá u Prudníku] Silesius, in ordine 4 annis, in officio subdioconatus medio anno, audivit poesim apud Patres Olomucii.*
  - (2) *F. Magnus Dirhl, sartor, 2 annis in ordine, novitii.*
  - (3) *F. Jacobus Wosczenius Lublinensis [= Lubliniec] Silesius, in ordine per tres quadrantes anni, studuit Olomutii rethoricae.*
  - (4) *F. Haelisaeus Hangius Superioris Glogoviae Silesius, in ordine per tres quadrantes anni, studuit Olomutii poesi.*
  - (5) *F. Franciscus Mosto Stiriacus, in ordine per medium annum, studuit Pragae syntaxi.*
  - (6) *F. Petrus Vilicus, Coslensis Silesius, in ordine 6 septimanis, studuit Olomutii apud Patres logicae.*

Dovídáme se tedy nejprve, kolik vlastně členů čítal tento konvent. Šlo celkem o 16 kněží, k nimž je nutno připočíst i samotného opata, v seznamu neuvedeného,⁴ a 6 laických bratří, celkem tedy konvent tvořilo 23 osob, tedy počet pro předbělohorské kláštery na Moravě dosti vysoký.

Zajímavé jsou údaje o územním původu: z Moravy samotné pocházeli 3 členové (jejich rodné obce nejsou uvedeny), z Čech 2 (Teplá a Chotěboř), největší počet — 12 — přišel ze Slezska (Opolí, Nemozlín, Vratislav, Horní Hlohov, Bělá u Prudníku, Lubliniec, přičemž z Pštíny se rekrutovali 2, z Kozlín dokonce

3 konventuálové. Jeden řeholník přišel ze Štýrska, další ze vzdáleného Trevíru. U tří osob nejsou bohužel údaje o místu původu uvedeny. Z údajů seznamu však nepochybně vysvítá, že ještě v této době byl i hradištský klášter odkázán co do členstva na přírůstek ze Slezska a že tedy krize, způsobená luterstvím a dalšími denominacemi v 16. století, nebyla doposud překonána.

Seznam přináší těž zprávy o vzdělání. Řeholníci-kněží obdrželi před vysvěcením ovšem základní vzdělání bohovědné. V syntaxi s gramatikou se vzdělalo 5 členů, nejvíc — 7 — prošlo poezií, rétorikou 3. Vyšší stupeň studií, jíž univerzitní, absolvovali v logice 3, dialektice 1. Casus constientiae (dnes zhruba praktická mravouka) poslouchali 3 řeholníci, kontroverzi jeden. Údaje o vzdělání chybí u dvou konventuálů, bez vyššího vzdělání byl řemeslník (krejčí). Svá studia vykonali valnou většinou u jezuitů v Olomouci, jeden v Českém Krumlově (tedy rovněž u jezuitů, kteří zde měli gymnázium), další v Praze a posléze jeden v Římě. Casus conscientiae vyslechli všichni tři řeholníci v svém hradištském konventu, kde je s kontroverzí seznámil rovněž jeden jejich spolubratr.

Seřadíme-li si do číselné řady údaje seznamu o době členství jednotlivých osob v řádu, získáme následující sérii: 22 let, 20, 19, 17 (dva členové), 15, 12 (3 členové), 8, 6, (2 členové) 4, a půl roku, 4, 2, $\frac{3}{4}$ roku 2 členové), půl roku, šest týdnů. Z této zdánlivě suché řady čísel můžeme vyčíst několik ne nepodstatných údajů — např. poměrně rovnoměrné zastoupení starší i mladší generace, především však skutečnost, že do konventu přicházeli i mladí konventuálové, takže hradištskému klášteru nehrozilo vymření, jak tomu bylo před půlstoletím u mnoha řeholních moravských domů.

P o z n á m k y :

¹ Gregor W o l n ý, Kirchl. Topographie, I/1, str. 349.

² St. obl. archiv Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, sign. F 33/8, kart. 246.

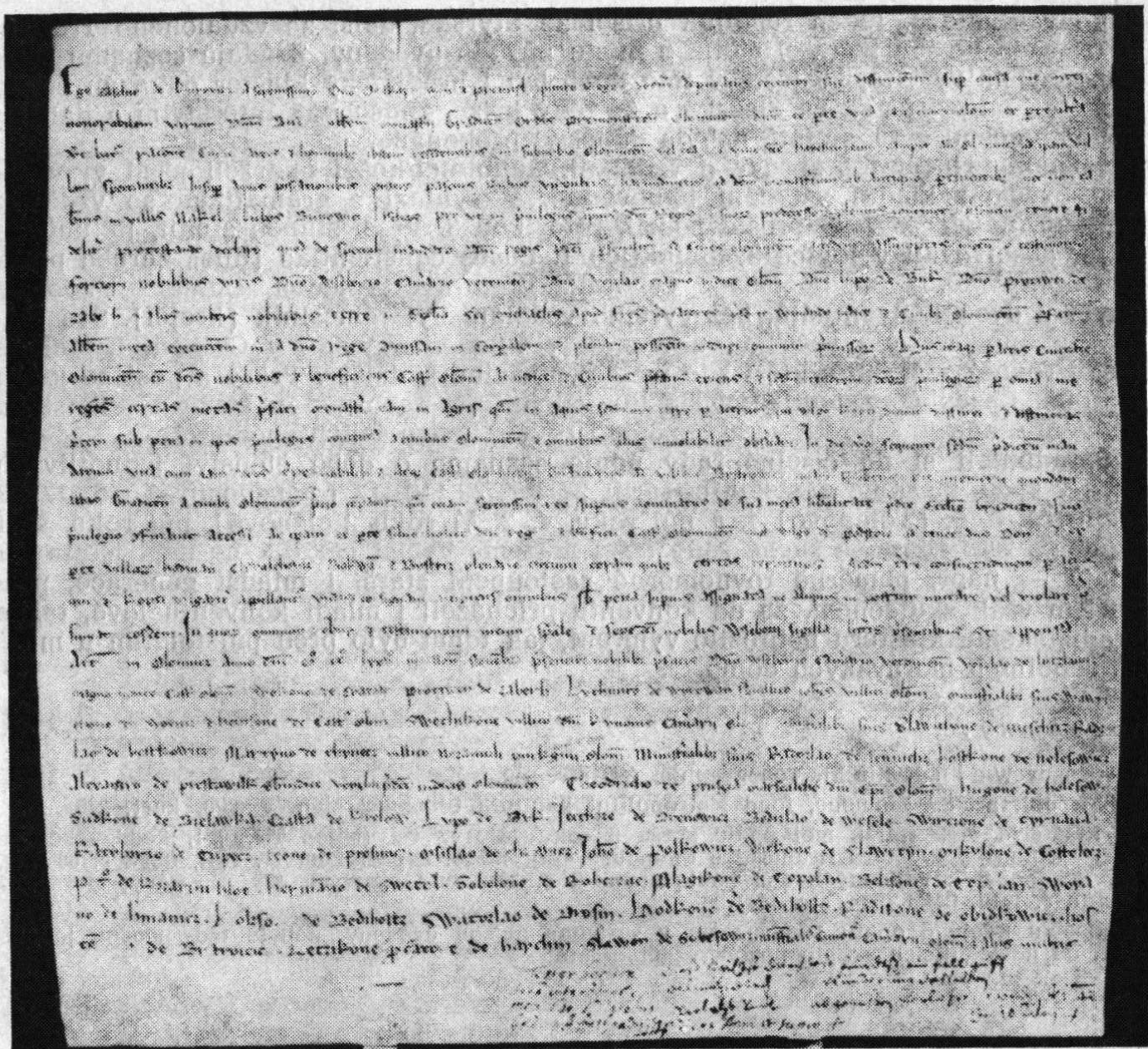
³ Klášterní velkostatek měl podle stavu k roku 1600 47 vsí (Miloš T r a p l, Poddanské poměry na panství kláštera Hradisko u Olomouce koncem 16. a počátkem 17. stol. ČSPS r. 68/1960, str. 155, pozn. ¹. Poddaných měl podle stavu k r. 1619 1014 osedlých (Fr. H r u b ý, Moravská šlechta r. 1619, ČMM 1922, str. 154).

⁴ Osobní údaje o opatu Leodegarovi v seznamu nejsou uvedeny, nebylo tedy možno je přiřadit do následujících skupin původ, vzdělání atd.

SDĚLENÍ

● K osudům hradištského archívu v roce 1642

Do tragických dějů v době obsazení a plenění Hradiska švédským vojskem 1642 dává nahlédnout drobný detail, poznámky na plíce a dorsu listiny Zášita z Kurovic z roku 1275.¹ Listina sice přečkala kritickou dobu, ale byla svévolně zbavena pečeti, jak o tom svědčí dobový přípisek na plíce vedle otvoru s pečetní páskou: „Dieß Sigil Ist durch deß Feindtß einfall auff Ollmütz durch Plünderung desselben verletzt und abgerüßen verlohren worden A. 1642 den 10. Junj +“. Skutečnost dotvrdil připsanou svědeckou formulí téhož dne také opat Jakob Göding. Stejný smysl má také poznámka připojená k dřívějším indorsátům: „post ruinam A. 1642“. Přípisky měly nepochybně i jistý právní účel, neboť později byla listina inserována v Linci (18. prosince 1645). Tento insert se dochoval ve fondu archívu kláštera Hradiska,² kdežto originál byl po jeho zrušení omylem vmanipulován do archívu velehradských cisterciáků, jak o tom svědčí tužkový přípisek na rubu i dosavadní uložení.³

Listina vydaná Zášitem z Kurovic r. 1275, poškozovaná za švédské okupace kláštera Hradiska odtržením pečeti.

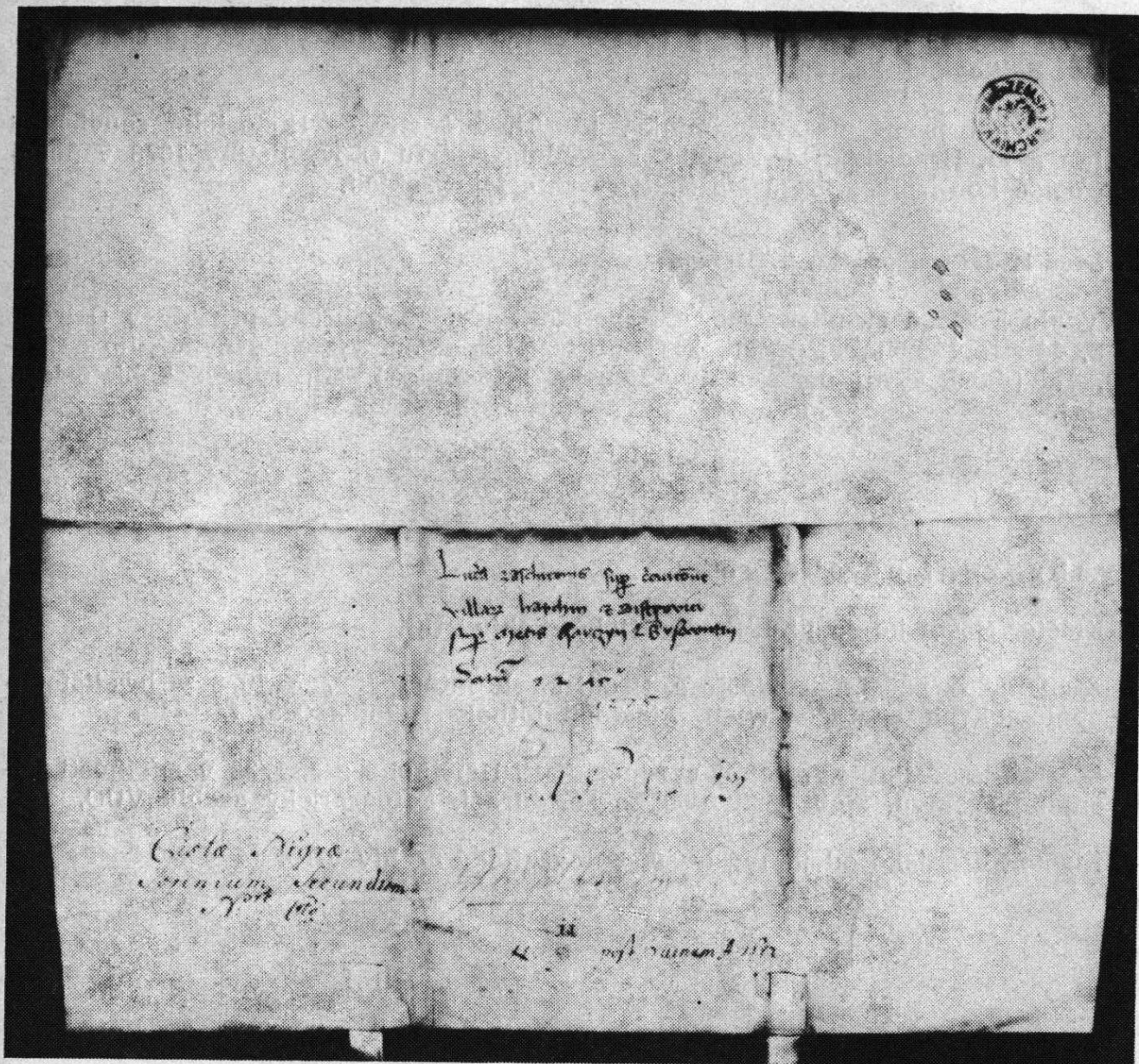
Jen okrajově poznamenáváme, že mezi svědky listiny je uveden Slavoň ze Soběšovic (Slawon de Sobesowiz), což je starší forma jména známé púhončí obce Sobíšek, která tím v roce 1975 mohla vzpomenout 700. výročí své historie.

V. Burian

Poznámky

- 1 Na přípisky upozornil Jindřich Šebánek, Archivy zruš. klášterů I, str. 46, pozn. ⁸⁰.
- 2 SOA Brno, fond E 55, sign. A 26.
- 3 SOA Brno, fond E 7, sign. P 13. Upozornil rovněž Šebánek, c. d., pozn. ⁷⁹. Podle originálu otiskl listinu Boček v CDM IV, str. 164, č. 118. Dále Reg. II, str. 412, č. 987 a Šebánek, str. 46, č. 258.

Rubní strana hradištské listiny s dorsálními poznámkami. Snímky SOA Brno.

● Olomoucké veduty

[Olomouc 1976?]. — Mezi šesti reprodukcemi (vesměs záhlaví výučných listů) jsou dvě zahrnující i pohled na klášter Hradisko, v Ikonografii Olomouce dosud nevidované, ale odvozené od Wernerovy kresby (Ikonografie č. 32).

● Listiny z dějin Olomouce

K 600. výročí založení radnice. Olomouc 1978. — V úvodu pojednal o založení kl. Hradiska Vladimír Spáčil. Edice latinského textu a český překlad Otovy listiny z r. 1078 (Jan Bistrický).

● **Miloš Kouřil—Josef Bartoš—Jiří Skarupský—Květa Andrýsková—Jaroslav Jan-
ša: Bělkovice—Laštany**

900 let od první písemné zmínky, [1978]. 104 str. — Historické souvislosti Laštan a kl. Hradiska (M. Kouřil). Reprodukce textu Otovy listiny 1078 v pozdním opisu konfirmace Přemysla Otakara II. a její překlad.

● **Leoš Mlčák: Hradisko u Olomouce**

Vydalo Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě 1978, 44 str. + příloha. Obsah: I. (historie do zahájení výstavby nynějšího objektu), II. (další vývoj do zřízení vojenské nemocnice), III. (uměleckohistorický popis). B.

Vyobrazení na obálce

1. Klášter Hradisko od jihu. Fotografický archiv VÚO.
2. Záznamy o počátcích kláštera Hradiska k letům 1077 a 1078 v hradištsko-opatovických análech. Wien, Staatsbibliothek, rukopis 395, f. 144b.
3. Klášter Hradisko. Nástrovní výzdoba J. K. Handkeho z r. 1738 v místnosti bývalého archivu. Stav 5. 3. 1959 po restauraci. Fotografický archiv VÚO.
4. Klášter Hradisko od jihovýchodu. Fotografický archiv VÚO.

Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 196. Vydal Vlastivědný ústav v Olomouci, náměstí Republiky 5/6. Odpovědný redaktor dr. Bohumil Šula. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, třída Lidových milicí 5, Olomouc.

Rukopis odevzdán do tisku 23. srpna 1978.

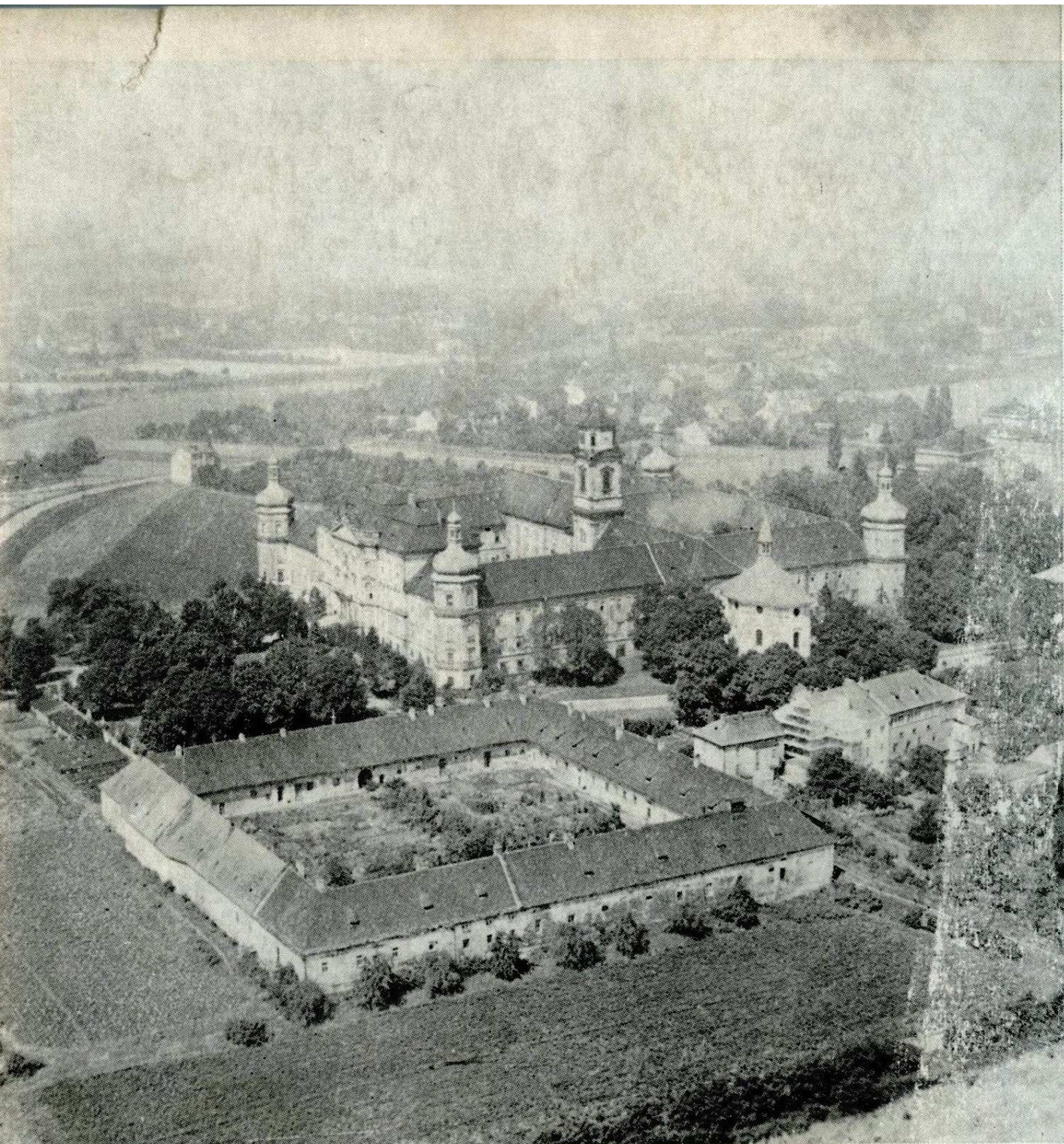
© Vlastivědný ústav Olomouc

Reg. zn. RM 134

ETIAM FATA
POST SUPER
SUNT.

Anno 1738

OBSAH

Úvodní slovo redakce, 1. — ČLÁNKY: Z. Klimešová, Obnova interiérů Klášterního Hradiska, 1. — V. Burian, Přehled literatury o Klášteře Hradisku, 6. — M. Kouřil, Předbělohorský seznam premonstrátů na Hradisku, 35. — SDĚLENÍ: V. Burian, K osudům hradištského archivu v roce 1642, 37. — Olomoucké veduty, 39. — Listiny z dějin Olomouce, 39. — Miloš Kouřil—Josef Bartoš—Jiří Skarupský—Květa Andrýsková—Jaroslav Janšta: Bělkovice—Laštany, 40. — B., Leoš Mlčák: Hradisko u Olomouce, 40.